

**TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN MEDİNE VESİKASI İLE
MAGNA CARTA'NIN KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan:
Ömer Faruk YAMAN**

**Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Mahmut AKPINAR**

Ankara-2015

**TURGUT ÖZAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI**

**İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN MEDİNE VESİKASI İLE
MAGNA CARTA'NIN KARŞILAŞTIRILMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan:
Ömer Faruk YAMAN**

**Tez Danışmanı:
Doç. Dr. Mahmut AKPINAR**

Ankara-2015

Turgut zal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu niversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

10/02/2015

Ömer Faruk YAMAN

ONAY

Ömer Faruk YAMAN tarafından hazırlanan “İnsan Hakları Perspektifinden Medine Vesikası ile Magna Carta'nın Karşılaştırılması” başlıklı çalışma 10/02/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünde Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mahmut AKPINAR

Yrd. Doç. Dr. Yüksel NİZAMOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin YILDIZ

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın çerçevesi içerisinde üç önemli ana belgeye dayanmaya gayret edilmiştir. Birincisi, İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi, ikincisi, İslam dünyasında ilk anayasal metin olarak kabul edilen 622 yılında yazılan “Medine Sözleşmesi” veya yaygın kullanılan adıyla “Medine Vesikası”, üçüncü olarak, Batı dünyasında insan haklarıyla ilgili ilk bildiri olarak kabul edilen 1215 yılında yazılan, Magna Carta Libertatum insan hakları açısından incelenerek değerlendirme yolu tercih edilmiştir.

Gerek konu seçiminde gerekse çalışmalarım esnasında büyük teşvik ve yardımlarını gördüğüm danışman hocam Doç. Dr. Mahmut AKPINAR başta olmak üzere, yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve görüşleri ile yardımlarını esirgemeyen, tezin hazırlanması sırasında kaynak eserler bulmama yardımcı olan Turgut Özal Üniversitesi Rektör Yardımcısı ve İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı Sayın Prof. Dr. Muhammed KÖSECİK ve ayrıca tezimin taslak metinlerini inceleyerek gerekli düzeltmeleri yapmak, yöntemle ilgili teşviklerde bulunmak suretiyle yardımlarını esirgemeyen Turgut Özal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Sacit ADALI, Prof. Dr. Ali ŞAFAK, , Prof. Dr. Beşir GÖZÜBENLİ , Sabahattin GÜLTEKİN ve yapmış olduğum çalışma için teşvik edici yaklaşım sergileyen bütün mesai arkadaşlarıma sonsuz şükran ve minnetlerimi arz etmeyi bir borç biliyorum.

Bana sabırla destek olan eşim Zuhal hanıma, kızlarım Selma, Mualla Şeyma ve oğlum Muharreme ithaf ediyorum.

ÖZET

[YAMAN, Ömer Faruk]. [İnsan Hakları Perspektifinden Medine Vesikası ile Magna Carta'nın Karşılaştırılması], [Yüksek Lisans Tezi], Ankara, [2014].

İnsan hakları, bütün insanların sahip olduğu/olacağı temel hak ve özgürlüklerdir. İnsan haklarının özünde insanın fitri yapısı vardır. İnsan haklarına, insanların sadece yaşaması için değil; itibarlı, saygın ve huzurlu bir hayat sürdürmesi için ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir. İnsan haklarından mahrum kalan bir insan kendi özünden uzaklaşmış demektir.

İslam Peygamberi Hazreti Muhammed (sav)'in öncülük ederek Muhammed ibn İshak (öl. h.151) tarafından kaleme alınan Medine Vesikası, 622 yılında metin olarak tamamlanmıştır. Medine Vesikası, o günkü şartlarda Araplar arasındaki siyasi birliği tesis etmiştir. Vesika ile ayrıca, Mekke ve Medine arasında var olan sosyal, siyasal ve ekonomik farklılıklara rağmen Müslümanlar, Medine'de siyasal birliğin kurulmasına yardımcı olmuş ve sosyal birlik sağlanmıştır.

Magna Carta'nın Batı dünyasında insan haklarıyla ilgili ilk bildiri olduğu kabul edilmektedir. 1215 yılında yazılan, tam adı Magna Carta Libertatum olan belge, Türkçede "Büyük Ferman" anlamına gelmektedir. Magna Carta, derebeyleri tarafından zorlanan İngiliz kralı I. John'dan elde edilen hakları kapsamaktadır. Çalışmamızda, 622 yılında yazılmış Medine Vesikası ile 1215 yılında yazılmış olan Magna Carta, insan hakları çerçevesinde incelenerek ortak ve farklı yönleri belirlenmiştir. Şimdiye kadar iki medeniyetin iki farklı insan hakları beyannamesinin ortak ve farklı yönlerini birlikte değerlendiren bir çalışma yapılmadığından dolayı bu çalışma yapılmıştır. Yazılı anayasa niteliğindeki bu belgeler incelenerek İslam'ın insan hakları konusunda çizdiği yol tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: İnsan Hakları, Magna Carta, Medine Vesikası, Yaşama Hakkı, Eğitim Hakkı, Mülk Edinme Hakkı, Adil Yargılanma ve Kendini Savunma Hakkı, İnanç Özgürlüğü Hakkı.

ABSTRACT

[Yaman, Omar Faruk]. [Comparison of the Medina Document with the Magna Carta From the Perspective of Human Rights], [MScThesis], Ankara, [2014].

It is thought that The Human Rights are exist since history of the Mankind began. The Human Rights contain characters of all people. They need human rights not to live only, they need them to live in proud and peaceful as well. In brief, if a person denied of human rights, he would essence himself.

According to The Medina Document written by Muhammed ibn İshak, Islam Prophet Holy Muhammad (sav) guided Arabs for founding a union under conditions of that age. Including, in spite of social, political and economic differences, Mecca and Medina Muslims served Him to found that social union.

Magna Carta is considered as The First Human Rights Declaration in the West. The Declaration was written in 1215, whose full name is Magna Carta Libertatum and has “Great Edict” meaning in Turkish. Magna Carta contains feudal lords’ rights that was forced by them from the British King John I.

In this study, The Human Rights Declaration was examined as people’s rights during its history period. Attached is a detailed research about Magna Carta. Medina Document texted in 622 hadn’t been taken into consideration by the West. Magna Carta was accepted the first written constitution. However, Medina Document was declared 593 years ago than Magna Carta. Examining the nature of the documents in the written constitution has been tried to determine the path of human rights in Islam.

Keywords: Human Rights, Magna Carta, Medina Document, Right to Life, Right to Education, Right to Property, Right to a Fair Trial and Self-Defense, Right to Freedom of Religion

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM I

İNSAN HAKLARI

1.1 Kavram olarak İnsan Hakları.....	5
1.2. İnsan Hakları Kavramının tarihsel gelişimi.....	9

BÖLÜM II

MEDİNE VESİKASI

2.1.Medine Vesikasının ortaya çıkışını hazırlayan faktörler.....	18
2.2.Medine Vesikasının ortaya çıktığı zamanki şartlar.....	19
2.3.Medine Vesikasının içeriği.....	21
2.4. Medine Vesikasında İnsan Hakları.....	24

BÖLÜM III

MAGNA CARTA

3.1. Magna Carta' nın ortaya çıkışını hazırlayan faktörler.....	32
3.2. Magna Carta'nın ortaya çıktığı zamanki şartlar.....	34
3.3. Magna Carta'nın içeriği.....	36

3.4. Magna Carta' da İnsan Hakları	37
--	----

BÖLÜM IV

İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN (BEŞ İNSAN HAKKI ÜZERİNDEN) MEDİNE VESİKASI İLE MAGNA CARTA' NIN KARŞILAŞTIRILMASI

4.1 Yaşama Hakkı	41
4.2 Eğitim Hakkı	45
4.3 Mülk Edinme Hakkı	46
4.4 Adil Yargılanma ve Kendini Savunma Hakkı	51
4.5. İnanç Özgürlüğü Hakkı	54
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	58
KAYNAKÇA	61
EK-1 İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ.....	65
EK-2 MEDİNE VESİKASI.....	70
EK-3 MAGNA CARTA.....	76

GİRİŞ

Bu çalışmada, İnsan Hakları Perspektifinden Medine Vesikası ile Magna Carta'nın Karşılaştırılması ele alınmaktadır. Temel İnsan Haklarının tarihi süreçlerden geçerek günümüze kadar kaydetmiş olduğu aşamalar ele alınmaktadır. İnsan Hakları açısından Medine Vesikasının ve Magna Carta'nın ilgili maddeleri tahlil edilmeye ve tarihi boyutu belirlenmeye çalışılmaktadır.

İnsan Hakları, insanların insan olarak var olmalarından dolayı sahip oldukları temel hak ve özgürlüklerdir.

Çalışmada 5 (beş) bölüm bulunmaktadır. Birinci bölümde İnsan Hakları, kavram olarak irdelenmeye çalışıldı. İnsan Haklarının literatüre girişi ve tarihsel gelişimi hakkında detaylı bilgi verilmeye gayret edildi. İkinci bölümde Magna Carta, ortaya çıkışını hazırlayan faktörler, ortaya çıktığı zamanki şartlar, Magna Carta'nın içeriği ve Magna Carta'da İnsan Hakları bölümleri ile konu üzerinde detaylı şekilde duruldu. Batı dünyası, İnsan Haklarının Fransız ihtilali, Fildelfiya (Philadelphia) Antlaşması veya Atlantik Antlaşmasıyla ortaya çıkmış bir kavram olduğunu iddia etmektedirler. Üçüncü bölümde Medine Vesikası, ortaya çıkışını hazırlayan faktörler, ortaya çıktığı zamanki şartlar, Medine Vesikası'nın içeriği ve Medine Vesikasında İnsan Hakları bölümleri ile konu üzerinde çalışılmaya gayret edildi. Medine Vesikası insan haklarıyla ilgili modern yorum ve yaklaşımları aratmayacak şekilde din ve vicdan, inanç ve ibadet özgürlüğüne önem vermekte, insanların değerlerini ve yaşam tarzlarını güvence altına almaktadır. Dördüncü bölümde İnsan Hakları Perspektifinden Medine Vesikası ve Magna Carta'nın temel insan haklarından yaşam hakkı, eğitim hakkı, mülk edinme hakkı, adil yargılanma ve kendini savunma hakkı ile inanç özgürlükleri hakkı konularındaki yaklaşımları incelendi. İnsan Haklarının insanlığın varoluşundan beri var olduğu düşünülmektedir. İnsan hakları, sadece insanların yaşaması için değil, itibarlı,

saygın ve huzurlu bir hayat yaşaması için ihtiyaç duyulduğu bilinmektedir. İnsan Haklarından mahrum kalan bir insan kendi özünden kopmuş demektir.

Çalışmada yöntem olarak literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın esas hedefleri ise, İnsan Hakları perspektifinden Medine Vesikası ve Magna Carta'nın incelenerek benzerlikleri ve farklılıkları ile uluslararası demokratik değerlerle bağdaşan ilke ve yaklaşımları tespit edilmeye gayret edildi.

İnsan hakları konusunda özellikle Medine Vesikasının Yaşama Hakkı, Eğitim Hakkı, Adil Yargılanma ve Kendini Savunma Hakkı ile İnanç Özgürlüğü Hakkı konularında ileride olduğu, Mülk Edinme Hakkı konusunda ise Magna Carta'nın ileride olduğu görülmektedir. Medine Vesikasının yalnızca teorikte değil, pratik hayatta uygulanması konusunda da çok başarılı olduğu bilinmektedir.

Ele aldığım 5 (beş) temel insan hakkı konusunda bilgi ve tespitlere ulaşılarak aktarmaya çalışıldı.

BÖLÜM I

İNSAN HAKLARI

Bu bölümde “İnsan Hakları” konusu incelenmiştir. Batı dünyası üç şeye çok değer vermektedir. Bunlar sırasıyla, “Demokrasi”, “İnsan Hakları” ve “Serbest Piyasa Ekonomisi”dir.

İslam dünyasında, Hz. Muhammed tarafından Müslümanlara yapılan son bildiri olan veda hutbesinde insan haklarının temel kavramlarını 632 yılı Şubat ayında (Hicretin 10. senesinde 9 Zilhicce Cuma günü) dile getirmiştir. Hz. Peygamber bu bildirisinde insanların can, mal, ırz ve namus, haysiyet ve şereflerinin dokunulmaz olduğunu, hiçbir ırkın üstün olmadığını bütün dünyaya ilan etmektedir. İnsanlık Hz. Adem ve onun soyundan gelenler şeklinde ilerlemiştir, ilk insan ve Hz. Adem ise topraktan yaratılmıştır. Kur’an-ı Kerimde insanların eşit olduğu ve müminlerin kardeş oldukları belirtilmektedir. Hz. Adem ve onun soyundan gelenler olmak üzere insanlık ilerlemiştir.

Batı dünyası ise, İnsan Haklarının Fransız ihtilali, Filedefiya (Philadelphia) Antlaşması veya Atlantik Antlaşmasıyla ortaya çıkmış bir kavram olduğunu iddia etmektedirler.

Raymond Geuss, İngilizce’de “hak” için kullanılan *right* kelimesi aynı zamanda “doğru” anlamı taşımaktadır ve hakların objektif ve sübjektif kavramlarını şu şekilde açıklamaktadır. “*Haktır (doğrudur) ki çocuklar ebeveynlerine itaat etsinler*” cümlesindeki hak kelimesi; objektif bir kavram olarak kullanılmaktadır, “*benim özgürlük hakkım var*” cümlesindeki hak kelimesini ise sübjektif kavram

olarak tanımlamaktadır. *Geuss, objektif kavram olarak hakkın toplumun nasıl işlenmesi gerektiği konusunda genel bir reçete olduğuna dikkat çekmektedir.*¹

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde sadece hakların ele alınıp vazifelerden bahsedilmemesini eleştiren Andre Mercier, bu konuda hakkın ödevle yani vazife ile birlikte olması gerektiğini savunarak “*insan hakları ancak insan ödevleriyle birlikte düşünülürse temellendirilebilir*”² demektedir.

Sosyal hak ve güvencelerden kimlerin yararlanacağı, mağduriyetlerin nasıl giderileceği ve vergilerden elde edilen kamu kaynaklarının nasıl kullanılacağı çok önemli konulardır. Temel insan hakları olarak; yaşam hakkı, eğitim hakkı, mülk edinme hakkı, adil yargılanma ve kendini savunma hakkı ve inanç özgürlüğü hakları insanlar için en önemli haklardır.

Haklar farklı açılardan gruplandırılabilir ve insan hakları, “evrensel ahlaki yükümlülükler” açısından da ele alınabilir. Evrensel Ahlaki Yükümlülükler açısından bakıldığında şunlar görülebilir;

- İnsanlar, kültürel farklılıkları ne olursa olsun ahlaki ve sosyal varlıklardır,
- İnsanların hepsi ortak ahlak yasasını paylaşmasalar da hepsinde toplumsal işbirliği potansiyeli ve ahlaki yeterlilikler vardır,
- Evrensel ahlakın temel ilkesi olarak bütün insanlar birbirlerine eşittir,

Ahlaki yetenek ve değerlerin kapsamı açısından bu ilkeler, evrensel değerler olarak kabul görmektedir.³ Bütün insanların aynı haklara sahip olması düşünülemez, bütün insanların aynı haklara sahip olmasının eşitsizliğe ve haksızlığa yol açabileceği iddia edilmektedir. Bu eşit konumda olanlara eşit insan hakları uygulanması şeklinde

¹Hossein, S. (2011). *Architecture & Politics*. Ankara: Chamber of Architects.

² Mercier, A. (1982). İnsan Haklarının Temelleri. İ. Kuçuradi (Dü.), *Uluslararası İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Semineri* içinde (s. 15). Ankara: Meteksan Tesisleri.

³Kaynar, M. K. (2004). Sayısal Verilerle Türkiye'de Hak ve Özgürlükler. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25.

anlaşılmalıdır. Bundan dolayı insan haklarını aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür,

1. Çocuk hakları
2. Kadın hakları
3. Yaşlı hakları
4. Hasta hakları
5. Sakatların hakları
6. Azınlıkların hakları gibi.⁴

İnsan haklarının temel özelliği, toplum, birey ve devlet ilişkisinin uyumlu bir şekilde yürütülmesi açısından temel uzlaşma kaynağıdır ve yürürlükte olan anayasalar kavramsal olarak insan hakları ilişkisine vurgu yapmaktadır.⁵

Marcuse: *“farklı bir toplum tasavvurunu kapsayacak sosyal değişim için taleplerin kapsamını genişletmeyi amaçlayan politik bir slogandır”* demektedir. Bu sebeple tüm insanların kendi arzularını yerine getirmeleri için benzer bir şekilde özgür oldukları ve bunu yapmaya desteklendikleri bir toplumda yaşama haklarına sahip olmaları sağlanmalıdır. Lefebvre’in *‘kent hakkı’ kavramında bahsettiği haktan farklı olarak*, Marcuse hak konusunda; *“devlet ve toplumun hukuk düzeni aracılığı ile ve yasalarla güvence altına almış bulunduğu bir durum olarak”* yaklaşmaktadır.⁶

Din insanlık tarihi kadar eskidir ve kolektif hayatımızdaki yeri ve önemi tartışılmaz. Uluslararası kamuoyunda 1980’lerde inanca dönüş hareketi başlamış ve gelişimini hızla devam ettirmektedir. İnanca dönüş hareketi ile devletlerin hukuki sistemleri arasında çatışma yaşanmaya başlamıştır. Türkiye bu çatışmanın en yoğun

⁴Yürük, A. T. (1998). *Çağdaş Toplumda İnsan Haklarının Doğuşu ve Gelişimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

⁵Kaynar, M. K. (2004). Sayısal Verilerle Türkiye’de Hak ve Özgürlükler. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25.

⁶Hossein, S. (2011). *Architecture & Politics*. Ankara: Chamber of Architects.

yaşandığı ülkelerden birisidir. Din ve vicdan özgürlüğü açısından Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi(AİHM) bünyesinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 9. Maddesinde belirtilen din ve vicdan özgürlüğünde öncelikli olarak şahsın vicdanına uygun düşüncelere sahip olması sonrasında ise bu düşüncelerin dış aleme yansımaları durumu yazılı olarak ifade edilmektedir. Düşünce, vicdan ve inanç özgürlüğünün birinci boyutu *vicdanî özgürlükle*, ikinci boyutu ise *inancı dışı vurma* veya *izhar* etmeyle ilgilidir.⁷ *İnsan hakları hiçbir ayırım gözetilmeksizin tüm insanlara tanınmıştır ve bunlardan vazgeçmek bireyin inisiyatifinde değildir.*⁸

John Rawls' ın Halkların Yasası ve Kamusal Akıl Düşüncesinin yeniden Ele Alınması isimli çalışmasındaki *“İnsan hakları savaş nedenlerini ve biçimini sınırlar ve bir rejimin içerideki özerkliğine sınırlar getirir. Bu yolla insan hakları, ikinci dünya savaşından bu yana egemenlik güçlerinde meydana gelen büyük tarihsel değişimi yansıtır. Savaş artık hükümet politikasının kabul edilebilir. Bir aracı olarak görülüyor ve sadece özsavunma ya da ağır vakalarda insan haklarını koruma amacı taşıyan müdahaleler söz konusu olduğunda haklı görülebiliyor* ⁹ şeklindeki tespitleri de üzerinde durulması gereken önemli konulardır.

Batılılar insan haklarının tarihi gelişmesini 3 ana başlık altında toplarlar;

- 1- İngiltere'de başkaldıran İngiliz baronlarına haklar tanımak üzere kral Yurtsuz John tarafından Haziran 1215 yılında çıkarılan Magna Carta fermanıdır.
- 2- Fransız ihtilalinin etkisiyle meydana getirilen, Fransız halkının Milli Meclis halinde toplanan mümessilleri tarafından ilan edilen “Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi” dir.

⁷Ağırbaşı, Ş. (2012). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Din ve Vicdan Özgürlüğü. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 83.

⁸Yürük, A. T. (1998). *Çağdaş Toplumda İnsan Haklarının Doğuşu ve Gelişimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

⁹ Rawls, J. (2006). *Halkların Yasası ve "Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeniden Ele Alınması"*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- 3- Birleşmiş Milletler Teşkilatına üye olan devletlerce, 10 Aralık 1948 tarihinde toplanan Paris Kongresi'nde kabul edilen bütün insanlara tanınan temel hakları belirten bildirimdir.¹⁰

Yukarıda değinilen gelişmelerde daha çok bireysel hürriyet ön plana çıkmaktadır, bireyin topluma karşı olan sorumlulukları ihmal edilmektedir., Batı'nın vazifesiz insan haklarını, Andre Mercier de eleştirmektedir. Hacettepe Üniversitesinin 9-13 Haziran 1980'de düzenlediği “İnsan Haklarının Felsefi Temelleri” Uluslararası Semineri'ne “İnsan Haklarının Temelleri” başlığı altında bir tebliğ sunan Andre Mercier konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: “*İnsan hakları ancak insan ödevleriyle birlikte düşünülürse temellendirilebilir.*”¹¹

Sulhi Dönmezer, insan hakları kavramına ilişkin bir takım terim sorunlarının bulunduğunu ifade etmektedir. Bu konuda “*İnsan hakları kavramına ilişkin olmak üzere bir kısım terim sorunlarına değinmek yerinde olacaktır: Hukuk öğretilerinde insan haklarını belirleme bakımından, temel haklar, temel özgürlükler ve kamu özgürlükleri gibi terimler de kullanılmaktadır*”¹² demektedir.

1.1 Kavram olarak İnsan Hakları

İnsan haklarının ilkeleri Fransız İhtilalinde ortaya konmuş ve bütün dünyaya yayılmıştır. İnsan hakları ilkeleri çağdaş ülkelerin ortak idealleri olmuştur denilebilir. Bu idealleri sıralayacak olursak hürriyet, eşitlik, adalet ve kardeşliktir. Kavramsal

¹⁰ Eskicioğlu, O. (1996). *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

¹¹ Mercier, A. (1982). İnsan Haklarının Temelleri. İ. Kuçuradi (Dü.), Uluslararası İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Semineri içinde (s. 15). Ankara: Meteksan Tesisleri.

¹² Dönmezer, S. (1992). İnsan Hakları Kavramının Devlet Yönetim Felsefesinde Yerleşmesi ve Kurumlaşması. *Türklerde İnsani Değerler ve İnsan Hakları* (s. 3). İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı.

olarak insan hakları ifadesine ilk kez Tevrat'ta rastlanıldığını ifade edenler olduğu gibi İncil'de kullanıldığını ve Protestan felsefesini benimsediğini iddia edenler de vardır.

Kuçuradi, İnsan haklarını da iki kategoriye ayırmaktadır:

- a) *Temel Kişi Hakları veya başka bir deyişle insan hakları, kişilerin insan olmalarından dolayı sahip oldukları haklardır.*
- b) *Yurttaşlık Hakları ise "bir ülkedeki bütün yurttaşların eşit olduğu ve ülkelerin farklı koşullarına göre sınırları farklı çizilecek" haklardır.¹³*

Mac Donald'ın, Rousseau'nun "*insanlar özgür doğar*" sözünü örnek vererek, "*insan hakları, evrensel genel geçerliğe sahip olduğu düşünülen ahlaki bir değer*"dir, ayrıca "*bir standart olarak, bir ülkenin pozitif hukuku onu tanısa da tanımasa da, o ülkede yaşayan insanların hakları arasında sayılmaktadır*" ve "*bir köle de, mevcut hukuk kodları onu köle olarak tanımlasa da insan haklarına sahiptir*"¹⁴ demektedir.

Fransız Hukukçu, Karel Vasak insan hakları tarihini incelemiş ve insan haklarını üç jenerasyonda değerlendirmiştir.

1. İlk jenerasyon: Aydınlanma sürecidir ve özellikle Fransız devrimi ile başlayan sivil ve politik haklardır.
2. İkinci jenerasyon: Sanayileşme döneminde atılan ve birinci dünya savaşından sonra yasalaştırılan ekonomik, sosyal ve kültürel haklardır.
3. Üçüncü jenerasyon: Çevre, gelişim ve barış ile ilgili haklarla başlamakta, dayanışma ve kolektif hakları içermektedir.¹⁵

¹³Hossein, S. (2011). *Architecture & Politics*. Ankara: Chamber of Architects.

¹⁴Kaynar, M. K. (2004). Sayısal Verilerle Türkiye'de Hak ve Özgürlükler. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25.

¹⁵Hossein, S. (2011). *Architecture & Politics*. Ankara: Chamber of Architects.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) bağlamında din ve vicdan özgürlüğünü tanımlarken temel hak ve özgürlüklerin homojenliği ile devletlerin sosyo-kültürel ve siyasal değerlerinin heterojenliği arasında asırlardır yaşanan sürekli bir çatışma olduğu ifade edilmektedir. İnsan Haklarının muhafaza edilmesi ve bu hakların geliştirilmesi amacı taşıyan sözleşmelere verilen destekler ile egemenliklerinden kişi hak ve hürriyetleri lehine, hukuk sistemlerine uygun olarak vazgeçmektedirler.¹⁶

Kent hakkı konusunda David Harvey, bireysel haktan daha ziyade müşterek bir hak olarak değerlendirme yapmaktadır. *Kolektif haklar olarak mekânlarla ilgili hakların insan haklarıyla ilişkisi, bu haklarla paralelliği ve insan haklarının gerektirdikleri çerçevesinde değerlendirilebilmeleri Kuçuradi, Sanders ve Wellman'ın teorileriyle açıklanabilmektedir. Kuçuradi'nin düşüncesinde, kolektif hakların insan haklarıyla ilişkisi, insan haklarıyla paralelliği çerçevesinde açıklanmaktadır. Kolektif bir hak olarak 'kent hakkı'nın insan haklarıyla paralelliği ise, kent hakkını birçok hakkın üst formu olarak ortaya koyduğunu iddia eden Lefebvre'in ifadesiyle temellendirilebilmektedir. Lefebvre bu paralellik konusunda, kent hakkının özgürlük hakkı, yaşama ve yerleşme hakkı, sosyalleşme ve bireyleşme hakkını kapsadığını beyan etmektedir. Lefebvre'e ek olarak, Don Mitchell de, bu hakkın aktif katılım hakkı ve konut hakkıyla ilişkisine dikkat çekerek, kent hakkının insan haklarıyla paralelliğine değinmekte dolayısıyla bu hakların gerektirdikleri çerçevesinde nitelenebilmelerine işaret etmektedir.*¹⁷

“Avrupalılar, insan haklarını kendi dinleri yerine bir değer olarak benimsedikleri için, her millet bunu “benim eserim” diyerek aralarında paylaşmamaktadırlar; Fransızlar, J.J. Rousseau'ya ve 1789 İhtilal Bildirilerine bağlarlar, Anglo-saksonlar, filozof Locke'u unutmamak gerektiğini, 1776

¹⁶ Ağırbaşı, Ş. (2012). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Din ve Vicdan Özgürlüğü. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 83.

¹⁷ Hossein, S. (2011). *Architecture & Politics*. Ankara: Chamber of Architects.

Philadelphia (Amerika İnsan Hakları Beyannamesi) Bildirisi'nin Fransızlar'ınkinden önce olduğunu belirtirler. ¹⁸ İnsan hakları ilk insanla başlamaktadır, tarihi süreç içinde gelişmekte ve İslam dini ile olgunlaşmaktadır. Bunun delili Hz. Muhammed'in Arafat'ta Müslümanlara, miladi 632 yılı Şubat ayında bahsettiği “Veda Hutbesi”dir. Veda Hutbesi, insan hakları konusunda ilk belge olma özelliğine sahip olmaktadır.

1215 tarihli Magna Carta Libertatum isimli yazılı belge Batı dünyasında insan hakları ile ilgili ilk yazılı belgedir. İslam dünyasında 622 tarihli Medine Sözleşmesi ve 632 tarihli Veda Hutbesinde insan haklarına ilk değinilen belgeler olduğunu görmekteyiz.¹⁹

İslam dinine göre yaratılan ilk insanla beraber insan hakları başlamaktadır. Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de Bakara Süresi 31. Ayette “Allah Âdem'e bütün isimleri öğretti.” buyrulmaktadır. İlk peygamber Hz. Âdem'in oğlu olan Kabil'in Habil'i öldüreceği zaman Maide Süresi 28. Ayette ifade edildiğine göre aralarında şu şekilde bir konuşma geçtiğini görmekteyiz. Habil, “ben seni öldürmek için elimi uzatmam, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım.” diyor.²⁰ Bu cümleden, insan hayatının dokunulmaz olduğunu ve insan hayatına saygı duyulması gerektiğini anlıyoruz. Habil'in, bu insan hakkına saygıyı babasından alıp öğrenmiş olması kuvvetle muhtemeldir. İnsan hakları, ülkelerin hukukunda belirtilmemiş olsa da, o ülkelerin kanunların da yazılı olmasa da, o ülkelerde yaşayan tüm insanların hakkıdır. O ülkelerdeki siyasi iktidarların gerekli hukuki düzenlemeleri yapmaları ve yasama organları tarafından kanun güvencesi altına alınması için uluslararası kuruluşların bu konuda gerekli uyarı ve baskıyı yapmalarından başka bir yol yoktur. Uluslararası

¹⁸ Eskicioğlu, O. (1996). *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

¹⁹Eskicioğlu, O. (1996). *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

²⁰ Ünal, A. (2007). *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. İstanbul: Define Yayınları.

baskılar sonucunda Güney Afrika’da apartheid (ırk ayrımcılığı) dönemi sona ermiştir.²¹

Hukuk, kabul ettiğimiz değerlerdir ve kurallardır. İnsan hakları da bu değerler arasında yer almaktadır. Batı ülkeleri de bunu “Demokrasi”, “İnsan Hakları”, “Serbest Piyasa Ekonomisi” ve “Kadın-erkek eşitliği” gibi bu ülkeler için önem arz eden değerler içerisinde almışlardır.²²

Kur’an-ı Kerim’de “*Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah yanında en üstün olanınız en çok takva sahibi olanınızdır. (Şu veya bu ırka veya millete ait olan insan değil). Allah bilendir ve en iyi haberi alandır*”²³ buyurulmaktadır.

1.2. İnsan Hakları Kavramının tarihsel gelişimi

İnsan hakları kavramının çıkış sebeplerini inceleyecek olursak insanlığın ilk insan Hz. Adem ile başladığını görmekteyiz. Batı dünyasında insan hakları kavramının çıkış sebepleri arasında en önemlisinin “değer” kavramı olduğu varsayılmaktadır. İnsanların yaşamlarındaki toplu veya bireysel hareketlerini yönlendiren ideallere ve kavramlara “değer” denilmektedir.²⁴

Bu konuda Ali Köse “*İnsan hakları kavramının din ile bir irtibatının olduğu reddedilemez. Fakat dünyanın, özellikle de Batı'nın bu konuda mutlak ilişkilendirme gibi bir düşüncesi yoktur. Batı'nın ortaya koyduğu beyannameler dinî referans taşımamaktadır. Çünkü Batı'da insan hakları söylemi başlangıçta kilise tahakkümüne*

²¹ Kaynar, M. K. (2004). Sayısal Verilerle Türkiye'de Hak ve Özgürlükler. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25.

²² Eskicioğlu, O. (1996). *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

²³ Ünal, A. (2007). *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*. İstanbul: Define Yayınları.

²⁴ Eskicioğlu, O. (1996). *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

karşı seküler bir söylem olarak ortaya çıkmış, din ile insan haklarının bir karşıtlık taşıdığı izlenimi bugüne kadar devam ede gelmiştir. Fakat gerek klasik gerekse modern dönem İslâm alimleri, insan haklarını sürekli din temelinde ele almışlardır. Dahası, modern dönem İslâm dünyası Batı'nın beyannamelerle ortaya koyduğu prensipleri değerlendirirken “bunlar zaten İslâm'da var” şeklinde tepkiler vermektedir. İslâm dünyasının bu tutumunun iki temel nedeni olabilir:

1. Batı'dan gelen her şeyi din çerçevesinde değerlendirmek gibi bir davranış biçimine sahip olması.

2. Diğer birçok konuda olduğu gibi insan hakları konusunda da bir sivil alan birikimine sahip olmaması. Kısacası, bu konuda din dışında bir referans alanının bulunmamasıdır.”²⁵ demektedir.

Ayrıca “İnsan Hakları” konusunda “İngiliz hukuk ve felsefesindeki gelişmelerin daha sonraki benzer hakları barındıran 1776 Virginia Haklar Bildirisi ve Amerikan Bağımsızlık Bildirisi'nin içeriğini de etkilediği kabul edilir”²⁶ şeklinde görüşü de vardır.

İşte bu evrensellik iddiasından dolayı insan hakları sistemi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi bazı çevrelerde, kendisini evrensel olarak gören Hıristiyanlık ve İslam gibi bir yapıya dönüşmüş olan küresel bir seküler anlayışın amentüsü, inanç esası ve bunun kutsal metni olarak görülmeye başlanmıştır.²⁷

Michael Ignatieff, Nobel Barış ödülü sahibi Yahudi yazar Elie Wiesel'in İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni “dünya çapındaki seküler bir dinin kutsal

²⁵ Köse, A. (Güz 2006). İnsan Hakları. Köprü.

²⁶ Gündüz, A. (2000). İnsan hakları. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

²⁷ Eskicioğlu, O. (1996). İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

metni” olarak gördüğünü aktarmaktadır.²⁸ Ignatieff’in kendisi de benzer bir şekilde, “İnsan hakları başka hiçbir şeye inanmayan seküler bir kültürün en önemli inanç esası olmuştur.” iddiasında bulunmaktadır.²⁹

Heiner Bielefeldt’in de işaret ettiği gibi, “*İnsan hakları sistemi, ilahi kaynaklı bir din gibi kapsayıcı ve kuşatıcı nitelikte değildir, olamaz. İnsan nereden gelmiş nereye gitmektedir, hayatının anlamı nedir, ölüm bir son mudur, ölümden sonra insanı ne beklemektedir gibi varoluşsal sorulara cevap sunma çabası içinde değildir. Dini inançların çoğunda olduğu gibi, Tanrı inancı, insan-Tanrı ilişkisi hakkında açıklama yapmaz. Bireylerin ve toplumların ahlaki davranışlarına ilişkin emir ve yasaklar, semboller ve ritüeller içermez.*”³⁰

Amir Hussain de, İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin bir dünya görüşünün diğerine yüklemeye çalıştığı bir tür sömürgeleştirme olarak algılanabileceğini iddia etmektedir. Hussain’e göre, Beyanname’nin II. Dünya Savaşı’nın sonunda Japonya’ya atom bombalarının atılmasından hemen sonra gelmesi ilginçtir.³¹

Benzer düşüncelere Muhammed Arkoun da yer vermektedir: “*Bugün Müslüman bir dinleyici topluluğuna kızgın protestolara yol açmaksızın insan haklarının Batılı kökeninden söz etmek zordur. Batılı “emperyalizme” karşı verilen kurtuluş savaşlarını, devam eden sömürge sonrası savaşı göz önünden uzak*

²⁸ Ignatieff, M. (2001). *Human Rights as Politics and Idolatry*. New Jersey: Princeton University.

²⁹ Ignatieff, M. (2001). *Human Rights as Politics and Idolatry*. New Jersey: Princeton University.

³⁰ Bielefeldt, H. (2006). *Human Rights (Cilt 2)*. Leiden: The Brill Dictionary of Religion.

³¹ Hussain, A. (2003). *This Tremor of Western Wisdom: A Muslim Response to Human Rights and the Declaration*. (J. R. Sharma, Dü.) Oxford: Oneworld.

tutmamalıyız; tabi eğer son on ya da on beş yılda insan haklarına ilişkin söylemin geliştiği psikolojik ve ideolojik iklimi anlamak istiyorsak.”³²

Tate, “Küreselleşmenin etkisiyle, küresel güçlerin ideolojilerinin, askeri, ekonomik ve çevre siyasetlerinin, kendi değerlerinin küreselleşmesi yoluyla, gelişmekte olan ülkelerin yerel kültür ve inançlarını baskı altına alma, sindirme tehdidi, günümüzde en çok konuşulan sorunlardan biridir. Uluslararası insan hakları standartları konusunda genel olarak bir ilke birliği olmakla birlikte, bunların yorumlanması ve uygulanması tartışmalı olmaya devam etmektedir.”³³ demektedir. Küreselleşmenin de etkisi ile gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerde kültür ve inançları yönlendirebilmekte ve insan haklarının yorumlanması ve uygulanması konusunda da etkinliğini sürdürdüğü iddia edilmektedir.

Tarihi belgeleri incelediğimizde 1215 yılında yazılmış olan Magna Carta'nın insan haklarını ve özgürlükleri kapsayan bir belge olduğunu görmekteyiz.

Magna Carta, kralın uyruklarına ya da uyrukları içinden bir gruba karşı tutumu, bağlayıcı bir hukukun çerçevesi içine alınmış, bir başka deyişle, yürütme yetkisi sözleşmelerle sınırlandırılmıştır. Bu belge doğrudan halk kesimlerinin istemlerini yansıtmamakla birlikte, haklar bildirisi olmaktan çok şikayetlere ve onların giderilmesine yönelik bir belgedir. Hakların tanınması ile ilgili başka bir belge de 1525 tarihli Alman Köylülerinin Mektuplarıdır. Köylü topluluklarının kendi din görevlilerini v.s. seçmesiyle ilgilidir.³⁴

³² Arkoun, M. (1994). *Rethinking Islam: Common Questions, Uncommon Answers*. (R. D. Lee, Çev.) Boulder: Westview Press.

³³ Tate, C. (2006). *Governments of the World: A Global Guide to Citizens' Rights and Responsibilities*. Detroit: Thomson Gale.

³⁴ Erbay, A. (2009). İnsan Hakları ve Demokrasi Açısından Yurttaşlık. *International Congress On Intercultural Dialogue and Education* (s. 2-8). Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Magna Carta gibi insan haklarını ve özgürlüklerini konu alan birkaç belge daha vardır.1776 yılında Amerika'nın Virginia eyaletinde ilan edilen Haklar Bildirisi en önemli olan bildirilerden bir tanesidir. Bu metin tarihte yazılmış olan en kapsamlı insan hakları belgesidir. Bu belgenin birinci maddesine göre insanlar doğuştan eşit olarak özgür ve bağımsızdırlar. Kapsadığı en önemli insan haklarını şu şekilde sıralayabiliriz; yaşam ve özgürlükten yararlanma, mülk edinme, mutluluğu ve emniyeti arama ve elde etme haklarının bulunduğu ve bu hakların hiçbir sözleşme ile ellerinden alınamayacaklarıdır.³⁵

Carl Wellman, 'Dayanışma, Kişi ve İnsan Hakları' makalesinde, Vasak'ın 'hakların üçüncü jenerasyonu' teorisini, 'dayanışma hakkı' ve 'grup haklarını merkeze alarak ortaya koyduğunu değerlendirmektedir. Wellman, "bireylerin insani olanaklarını tamamen geliştirmelerinin, bağlı oldukları toplumların sosyal hayatına müşterek katılımlarıyla mümkün olabileceğini ve bu çerçevede bireylerin iktidar yarışının üstesinden gelmek ve toplumsal bir dayanışma elde etmek için 'dayanışma hakkı'nın gerekli olduğunu" açıklamaktadır.³⁶

İnsan hakları ile ilgili temel belgelerden bir tanesi de 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisidir. Bu bildiri de her insanın doğuştan özgür ve eşit olduğu, her siyasal birleşmenin amacının, insanların doğuştan sahip olduğu özgürlük, mülkiyet, güvenlik ve baskıya karşı direnme haklarını korumak olduğu belirtilmektedir. Bu bildiriye göre de tüm egemenlik ulustadır.1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisine göre "Yurttaşların genel iradenin oluşumuna şahsen ya da temsilcileri aracılığıyla katılma hakları v.b. vardır."³⁷

³⁵ Erbay, A. (2009). İnsan Hakları ve Demokrasi Açısından Yurttaşlık. *International Congress On Intercultural Dialogue and Education* (s. 2-8). Bursa: Uludağ Üniversitesi.

³⁶Hossein, S. (2011). *Architecture & Politics*. Ankara: Chamber of Architects.

³⁷Erbay, A. (2009). İnsan Hakları ve Demokrasi Açısından Yurttaşlık. *International Congress On Intercultural Dialogue and Education* (s. 2-8). Bursa: Uludağ Üniversitesi.

Değer yargılarını ele aldığımızda Batı dünyası ile İslam dünyasının insana bakış açısı arasındaki farkları görebilmekteyiz. Toplum hayatı için değerler çok önemli ve değersiz bir toplum hayatı olamaz. Sosyal bilimciler “değer” in olmadığı bir hayat imkânsızdır ve “bilim dışı” demektedirler.

İslami anlayışa göre “Bireylere ve şahıslara ait olan haklara da İslam hukukçuları kul hakları demişlerdir ki bugün bunlara özel hukuk adı verilmektedir. Genel mana kastedildiği zaman kul hakkı deyimi ile insan hakkı veya insan hakları deyimi arasında hiç bir fark yoktur. Fakat İnsan haklarına son derece saygılı olan İslam hukuku ve hukukçuları, bugünkü anlamda dokunulmaz, zaruri bir takım haklar saymışlardır. Ancak burada İslam hukukunda insan haklarına ne kadar değer verildiğini göstermesi bakımından Serahsi'nin, “Allah hakkı ile kul hakkı (yani insan hakları) birleşirse, kul hakkı tercih edilir” sözünü zikretmeden geçmemeliyiz.³⁸

³⁸ Eskicioğlu, O. (1996). *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

BÖLÜM II

MEDİNE VESİKASI

Ali Bulaç Medine Vesikası üzerine yapmış olduğu çalışmalardan “Medine Vesikası hakkında Genel Bilgiler” isimli makalesinde aşağıdaki bilgileri vermektedir.

Bu belge pek çok bakımdan önem teşkil etmektedir. Her şeyden önce, o zamana kadar böyle, yazılı bir anayasa yapılmamıştır. Dolayısıyla Medine Anayasası, İslamiyet’te genel hak ve görevleri tespit eden ilk yazılı anayasadır. Anayasa, kırk yedi maddeden ibaret olup, Medine’de yaşayan bireylerin ilişkilerini düzenler niteliktedir. Elbette ki bu maddeler İslam Hukuku’nun tüm hükümlerini derleyen kurallar silsilesi değildir, ancak metnin tamamı incelendiğinde Anayasa Hukuku ile ilgili bazı konularda düzenleyici hükümlerin yer bulduğu görülür. Bununla birlikte bu anayasanın çok önemli birleştirici unsurları da bulunmaktadır. 600’lü yılların Medine’si sosyolojik olarak incelendiğinde şehirde sadece Müslümanların değil, aynı zamanda Yahudilerin de yaşadığı bilinir. Dolayısı ile yapılan Medine Anayasası sadece Müslümanları değil, orada Müslümanlarla birlikte yaşayan Yahudileri ve hatta müşrikleri de ilgilendirmekteydi. Bundan dolayı anayasanın maddelerinde her iki dine mensup bireylerin ve de müşriklerin uyması gereken kurallar belirtilmiştir. Bununla birlikte anayasa, Müslüman olan veya olmayan Medine Şehir Devleti vatandaşlarına danışılarak ve Medine halkını teşkilatlandırma amacı güdülerek yapılmıştır. İşte, Medine Anayasası bu özelliği ile toplumsal bir birliktelik yaratmış ve bir arada yaşama sanatını insanlara aşlamıştır.³⁹

³⁹ Bulaç, A. (Temmuz 1992). Medine Vesikası hakkında Genel Bilgiler. *Birikim Dergisi*(38-39).

Fikret İnci Medine Vesikası üzerine çalışmalar yapmış ve “Medine Vesikası Bugün İçin Ne Anlatır?” isimli makalesinde şunları ifade etmektedir.

‘Medine Vesikası’ adını verdiğimiz bu kanunlar dünyada o güne kadar görülmemiş bir sözleşme oldu. Devletin tüm unsurlarına garantör olan bu vesika günümüzdeki bütün devletlerin vazgeçilmezi olan anayasadan başka bir şey değildi. Bugün bu konuyu önemli yaparsa ilk anayasa dediğimiz Medine Vesikasına farklı çevrelerin çevreleri paralelinde farklı bakmalarıdır. Burada vardığımız sonucun aslında belli olduğu girişte sarf ettiğimiz cümlelerden anlaşılıyor demek mümkün değildir; biz Medine Vesikasının anayasa olup olmadığı sonucuna varmak değil bu konuda yapılan çalışmalarını farklı kültürlerden nasıl etkilendiğini oraya koymayı sağlayacak bir adım atmak istiyoruz. O günün Gayr-ı Müslimleri ve Müslümanlarını bir arada yaşatabilmeyi mümkün hale getiren bu vesika bu günün gayr-ı Müslimleri için ne ifade ediyor?⁴⁰

Özellikle yönetim kriterleri açısından incelendiğinde Medine vesikasının hazırlanması ve uygulanması şeffaf ve katılımcıdır. Medine Vesikasının varlığı tarihçe sabittir. Enes bin Malik’in evinde 622 yılında Hazreti Peygamberin başkanlığında yapılan görüşmeler sonucunda kaleme alınan Medine Vesikasını İbn-i İshak ve İbn-i Hişam gibi Arap tarihçiler tam metin olarak vermektedirler. Tarihi belgelerde düz metin halinde iken daha sonra 47 ve 52 maddeye ayrılarak maddeli bir metin haline getirilmiştir.⁴¹ Ali Şafak bir makalesinde; Hz. Muhammed (as), Medineli gayrimüslim toplumların liderleriyle fikir alışverişinde bulunmuş, Hz. Enes (ra)’un konutunda toplantılar düzenleyerek temel esaslarıyla Şehir-Devlet yapısının oluşturulması yönünde anlaşmışlar. İşte Medine Vesikası ya da Medine Sözleşmesi

⁴⁰ İnci, Fikret; Cumhuriyet Üniversitesi. (2011, Ocak 13). Medine Vesikası Bugün İçin Ne Anlatır? Sivas.

⁴¹ Akpınar, M., & Yaman, Ö. F. (2013). Yönetişim Perspektifiyle Medine Vesikası’nın İncelenmesi. *Proceedings of International Turgut Ozal Congress* (s. 363). Ankara: Turgut Özal Üniversitesi.

denilen bu metin Medine Site Devletinin temel kurallarını oluştuyordu demektir.⁴²

Hiz. Peygamber (sav)'in, 622 tarihinde Medine'ye hicret etmesinden sonra; birinci bölümü Müslümanların kendi aralarında, ikinci bölümü ise Müslümanlarla Medine'nin merkezinde ve civarında yaşayan bir takım Yahudi kabileleri arasında geçerli olmak üzere, yazdırdığı rivayet edilen ve günümüzde — Medine Vesikası ismiyle şöhret bulan iki bölümlük mukavelename, dünyanın bilinen ilk yazılı anayasası olarak kabul edilmektedir.⁴³

Ali Bulaç Medine Vesikası üzerine çalışmalar yapmış ve eserlerinde konu üzerinde durmuştur. Medine Vesikasının ilk anayasal metin olduğunu, Medine'de ortak yaşama ve paylaşma, yönetişime dair hükümler ihtiva ettiğini ileriye sürmüştür: Vefatından önce Hiz. Muhammed (sav) tarafından kurulacak olan İslam Devleti'nin temelleri oluşturulmuştu. 622 yılında gerçekleşen hicretten sonra Hiz. Muhammed (sav) *kitâb* bir diğer ismi ile *sahife* olan yazılı anayasa hazırlatmıştır. İbni İshak'ın siyerinde yer alan bu belge günümüzde Medine Vesikası yada Medine Site Devleti Anayasası olarak bilinmektedir.⁴⁴ Şehri ilgilendiren konuları diğer unsurlarla, kabilelerle de istişare ederek yürütüyordu. Medine Site Devletinin esnek, çoğulcu ve katılımcı bir yapısı vardı. Medine Vesikası, ilk İslam devletinin anayasası olmanın ötesinde tarihte "İlk Yazılı Anayasal Metin" olma özelliğini de taşımaktadır.

Medine'deki bütün unsurların katılımıyla ve müzakere ve mutabakatla hazırlanmıştı. Devam eden iç savaşlar, can kayıpları ve huzursuzluk Hiz. Peygambere

⁴² Şafak, A. (Haziran 2011). Anayasa Ön Çalışmaları ve Medine Sözleşmesi. *Stratejik Düşünce Dergisi*, 37-41.

⁴³ Erdem, M. (2012). Some Observations on the Form of "The Madina Document" and Its Translations to Turkish. *The Journal of Academic Social Science Studies Volume 5 Issue 8*, 525-542.

⁴⁴ Bulaç, A. (Temmuz 1992). Medine Vesikası hakkında Genel Bilgiler. *Birikim Dergisi*(38-39).

herkesin güvenmesini ve böyle bir vesika üzerinde anlaşma sağlanmasını kolaylaştırmıştır. Özellikle Hamidullah, bu maddelendirme şeklini tasvip etmemesine rağmen, konuyla ilgili değişik dillerde yazdığı makaleleriyle, Wellhausen tarafından yapılan maddelendirme sisteminin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Yalnız, Hamidullah Wellhausen'in sistemine küçük bir müdahalede bulunarak, 12., 20., 25., 36. ve 45. Maddeleri (a) ve (b) bentlerine ayırmak suretiyle 47'den 52'ye çıkarmıştır. Günümüzde ise bu sistem adeta klasikleşmiştir.⁴⁵

2.1. Medine Vesikasının ortaya çıkışını hazırlayan faktörler

Medine Vesikası o dönemde Medine'de yaşayan Arap ve Yahudi kabilelerle uzlaşmaya dayalı, herkesi bağlayan bir üst metindi. Vesika, kabilelerin ilişkilerini, Medine'nin müdafaasını, karşılıklı sorumlulukları, yükümlülükleri düzenliyordu. Medine Vesikası her kabileyi kendi içinde özerk bırakan, onlara müdahale etmeyen çoğulcu bir metindi. Bu yönüyle Medine Vesikasının Osmanlı'nın son dönemine kadar devam eden, her millete kendi hukukunu uygulama, eğitimini yapma, dilini konuşma, dinini yaşama hakkı veren "Millet Sisteminin" temeli olarak bakılabilir. Osmanlı Devleti yönetim sistemi içerisinde her birine millet adı verilen ögeler tarafından oluşturulan sisteme 'millet sistemi' adı verilmiştir. Bu sistemin en önemli özelliği: hoşgörü içerisinde yaşamak adına İslam dininden başka inançlara sahip insanların inançlarının yanı sıra hukuk sistemleri ölçüsünde hayatlarını sürdürme imkânı tanınmış olmasıdır.⁴⁶

Siyasal birlik ve sosyal barışa ciddi ihtiyaç duyulan bir dönemde Hz Peygamber (sav) Ali Şafak'ın makalesinde belirttiği gibi; *"İşte Rasulullah (as) böylesine sıkıntılı ve çalkantılı bir topluma gelerek din ve hukuk temelinde yepyeni ve*

⁴⁵ Erdem, M. (2012). Some Observations on the Form of "The Madina Document" and Its Translations to Turkish. *The Journal of Academic Social Science Studies Volume 5 Issue 8*, 525-542.

⁴⁶ Arpacı, S. (Eylül 2006). Osmanlı Hoşgörüsünün Adı: Millet Sistemi. *Sızıntı*(332).

*o günkü Araplar arasında tesisi hayli gç gözüken bir siyasî birlikteliği kurmayı başardı.*⁴⁷

İslam hukukunda tam ve kmil manada düşünce ve fikir hak ve vazifesinin tanınmış olduğundan bahsetmek mümkün olabilmektedir. Kur'an'ı Kerimde Tağut'a kulluk etmekten kaçan ve Allah'a yönelenler için müjde olduęundan⁴⁸ bahsedilmektedir, sonra kendilerine müjde verilecek olan kulların vasıfları da şu şekilde ifade edilmektedir, “Onlar bütün sözleri dinlerler ve neticede en güzeline uyarlar.”⁴⁹ Buradan hareketle insanlar her türlü fikirlerinin serbest olduğundan düşüncelerini anlatarak oğretmeleri, basın ve yayın vasıtalarıyla da basmaları ve yayınlamaları hakkına sahiptirler. İnsanlara düşüncelerinden dolayı baskı ve işkence yapmak günahtır.

2.2. Medine Vesikasının ortaya çıktığı zamanki şartlar

Hazreti Peygamber tarafından öncülük edilen ve metin haline getirilen Medine Vesikası sayesinde siyasi bir birliğin gerekli olduğunun farkında olan kabileler tarafından oluşturulmuştur demek daha doğru olur. Medine Vesikası, aralarında birçok yönden fark bulunmasına rağmen Medine şehrinde Mekkelilerin kendilerine yer bulmalarına aynı zamanda yeni bir birlik kurulması hususunda etkili olmuştur.

Hazreti Peygamberin Medine'ye hicret ettiği dönemde Medine'de 120 yıldır devam eden iç savaşlar vardı; Medine'de siyasi bir birlik yoktu. Hz. Peygamber

⁴⁷ şafak, A. (Haziran 2011). Anayasa n çalışmaları ve Medine Sözleşmesi. *Stratejik Düşünce Dergisi*, 37-41.

⁴⁸ Yazır, E. H. (2009). *Hak Dini Kuran Dili 1*. İstanbul: Hisar Yayınları. Zümer 39/17

⁴⁹ Yazır, E. H. (2009). *Hak Dini Kuran Dili 1*. İstanbul: Hisar Yayınları. Zümer 39/18

böylesine iç karışıklıkların, savaşların, kampların olduğu bir şehre hicret etti. Toplam nüfusun ancak %15'i kadar olan Müslümanları temsil eden Hz. Peygamber müşrik ve Yahudi her kabilenin katılımıyla siyasi ve hukuki bir birlik kurmayı başarmıştır.⁵⁰

Ali Şafak Medine Vesikasının ortaya çıktığı zamanki şartları aşağıdaki cümlelerle şu şekilde ifade etmektedir.

Rasulullah (as) 610 milâdî yılında İslâm'ı ilk kez tebliğe başladı ancak ilk yıllarda yakın çevresinden birkaç kişi dışında İslam'a giren olmamış, zamanla kabul edenlerin sayısı arttıkça onlara karşı engellemeler ve ağır baskılar uygulanmıştır. Onüç yıllık Mekke hayatında taraftar sayısını fazla arttıramayan Hz. Peygamber (as) ve Müslümanlar için Mekke dışına bir yerlere göç etmekten, güvenilir bir ortam bulmaktan başka seçenek kalmayınca, önce Habeşistan'a (iki kez), sonra da Medine'ye hicret etmek zorunda kaldılar. Başta Mekke ve Medine olmak üzere Arap yarımadasının büyük yerleşim yerlerinde Arap geleneği ve kabile yönetim tarzı hakimdi. Mesela Mekke ve Taif yörelerinin birlikteliği ileri gelen güçlü kabileler tarafından sağlanıyordu. Fakat Medine böyle bir güçlü birliktelikten mahrumdu. Medine'de başta Evs ve Hazreç ile bu iki Arap kabilesinin müttefikleri Yahudi kabileler (Benî Nadir, Benî Kurayza ve Benî Kaynuka) arasındaki bitmez tükenmez savaş ve çekişmeler, siyasî birlikteliğin sağlanmasına engel oluyordu.⁵¹

610 yılında Hz. Muhammed (S.A.V.), Allah tarafından peygamberlik göreviyle onurlandırılmış ve son Hak dini İslamiyet'in kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim vahiy olunmaya başlanmıştır. Bu süreçten sonra İslamiyet'i yaymaya başlayan

⁵⁰ Akpınar, Mahmut; Turgut Özal Üniversitesi. (2011). *Siyaset Bilimi Ders Notları*. Ankara.

⁵¹ Şafak, A. (Haziran 2011). Anayasa Ön Çalışmaları ve Medine Sözleşmesi. *Stratejik Düşünce Dergisi*, 37-41.

peygamberimiz, vefat etmeden önce de İslam Devleti'nin temellerini atmıştı. Peygamber Efendimiz 622 yılında Medine'ye hicret ettikten sonra, *kitâb* ya da *sahife* ismiyle yazılı bir anayasa hazırlatmıştır. Bu belge, İbni İshak'ın siyerinde geçmektedir ve bugün *Medine Vesikası* ya da *Medine Site Devleti Anayasası* olarak anılmaktadır.⁵²

Hz. Peygamber döneminde uygulanan bu sistemin dayanağı toplum olduğu için, son dönem araştırmacılarından Fazlur Rahman onu “*Demokratik bir kaide ve süreçtir, çünkü dayanağı toplumdur. Günümüzde en etkili ve geçerli şurâ tarzı, seçilmiş temsilcilerin devlet işlerini yürüttükleri temsili bir yönetim kurumudur*” diyerek ifade etmiştir.⁵³ Ne acıdır ki insanların yönetime katılımını sağlayan bu sistem, daha sonraki dönemlerde geliştirilememiştir.

2.3. Medine Vesikasının içeriği

Medine Vesikası modern bir kavram olan yönetişimin başlıca unsurlarını da içinde barındıran, öngören önemli bir metindir.

Hz. Peygamber (sav)'in Mekke'den Medine'ye hicretinden sonra kaleme aldirdığı rivayet edilen ve günümüzde —Medine Vesikası veya —Medine Anayasası olarak isimlendirilen tarihi belge, iki bölümden müteşekkildir. Onun ilk bölümü, din birliği şemsiyesi altında, değişik kabilelere mensup Medineli Müslümanlar(Ensar)la Mekke'den hicret eden Müslümanlar (Muhacirler) arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. İkinci bölümü ise, vatan

⁵² Bulaç, A. (Temmuz 1992). Medine Vesikası hakkında Genel Bilgiler. *Birikim Dergisi*(38-39).

⁵³ Rahman, F. (2004). İslami Yenilenme Makaleler. 118-120, 133. (A. Çiftçi, Çev.) Ankara:Ankara Okulu Yayınları.

*birliği ortak noktasından hareketle, bütün Müslümanlarla Medine civarında ikamet eden Yahudi toplulukları arasındaki ilişkileri düzenlemektedir.*⁵⁴

Medine vesikası sadece teorik, yazıda kalan bir metin değildir. Başarıyla uygulanmış bir uzlaşma metnidir. Metinde ve uygulamada şehrin müşterek hayatını, savunmasını, güvenliğini, huzurunu ilgilendiren konularda kentte yaşayan farklı toplumsal kesimlerin ortak kararına riayet edilmiş, uygulamaların mutabakatla olmasına itina gösterilmiştir. Metin her toplumsal kesimin katkı ve onayıyla ve herkesin bildiği kuralları, açık ve şeffaf anlaşma maddelerini içermektedir. Medine Vesikası yönetim ilkeleri açısından açıktır, şeffaftır, katılımcıdır. O dönemdeki ihtiyaçlara cevap verme açısından oldukça etkin ve verimlidir. Metin kendi içinde bir bütünlüğe ve tutarlılığa sahiptir. Kent yönetimiyle ilgili yeni bir sentez oluşturmuş ve farklı toplumsal kesimler arasında bir koordinasyon ortaya koymuştur. Çeşitli unsurlar yönetimde işbirliği ve görev paylaşımı içinde olmuş, ortak alanların yönetimi ve korunması noktasında katılımcı bir anlayış sergilenmiştir.

Medine Vesikası kimseye bir şey dikte etmiyor, ortak alanları düzenliyor, onun dışında herkesin iç hukukunu, yönetimini kendisine bırakıyordu. Her dini, etnik gurup kendi içinde tam bir özerkliğe sahipti. Vesikada “Yahudilerin dini kendisine, Müminlerin dinleri kendilerinedir.” denerek dini alanlar taraflara bırakılıyordu. Taraflardan birine sığınanların onların sahip olduğu haklara sahip olacağı (Yahudilere sığınmış olanların Yahudiler gibi mütalaa edileceği) ifade edilmekteydi. Hiçbir kesimin müttefikine karşı cürüm işleyemeyeceği, zulmedilene yardım edileceği esasa bağlanmıştı. 45. Madde her bir zümrenin kendi mıntikasından kendisinin sorumlu olacağı hükmünü getiriyordu. 42. Madde ihtilaflı durumların Hz. Peygambere götürülmesini söylüyordu. Hz. Peygamber ihtilaflı durumlarda hakem konumunda idi. Vesikaya göre bütün kabileler dışarıdan gelecek saldırılara karşı Medine'nin müdafaasına ve müdafa masraflarına katılmak durumunda idi. Ama din

⁵⁴ Erdem, M. (2012). Some Observations on the Form of "The Madina Document" and Its Translations to Turkish. *The Journal of Academic Social Science Studies Volume 5 Issue 8*, 525-542.

savaşlarına herkes katılmak durumunda değildi. Nitekim Bedir-Uhud savaşlarına diğer unsurlar katılmamışlardır. Medine Vesikası 3 ayrı dinin (Müslümanlar, Yahudiler, Müşrikler) ve onlarca farklı kabilenin ortak anlaşma metnidir. Bu yönüyle bu günkü anayasal metinlerin pek çoğunun ötesinde katılımcı ve çoğulcudur.⁵⁵

Bir maddesinde belirtildiği üzere: *“Bir harp vukuunda Yahudilerin masrafları kendi üzerine ve Müslümanların masrafları kendi üzerinedir. Muhakkak ki, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimselere harp açanlara karşı, onlar kendi aralarında yardımlaşacaklardır. Onlar arasında hayırhahlık ve iyi davranış bulunacaktır. (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareketler olmayacaktır.”* Bu maddenin diğer bendinde ise şöyle deniyor: *“Hiç kimse müttefikine karşı bir cürüm ika edemez; muhakkak ki zulmedilene yardım edilecektir. “Görüldüğü üzere anayasada, bir arada yaşamının sonuçlarından biri olan; savaşlarda yardım meselesi bahse konu ediliyor. Başka bir maddede ise: “Yahudilerden bize tabi olanlar, zulme uğramaksızın ve onlara karşı olanlarla yardımlaşılmaksızın. Yardım ve müzaheretimize hak kazanacaklardır.”* Medine Anayasası'nın 46. Maddesinde ise birliktelik için bu kurallara uyulması gerektiği şu şekilde belirtilmiştir: *“Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler için ihdas edilen şartlar, aynı şekilde Evs Yahudilerine, yani onların Mevlâlarına ve bizzat kendi şahıslarına, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler tarafından sıkı ve tam bir muhafazakârlık ile tatbik olunur. (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır. Ve haksız şekilde kazanç teinin edenler, sâdece kendi nefesine zarar vermiş olurlar. Allah bu sahifede (yazıda) gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel riayet edenlerle beraberdir.”* İşte, bu maddeler, anayasada birlikte yaşama sanatının ne derece sağlam işlendiğini kanıtlayan maddelerdir.⁵⁶

⁵⁵ Akpınar, M., & Yaman, Ö. F. (2013). Yönetişim Perspektifiyle Medine Vesikası'nın İncelenmesi. *Proceedings of International Turgut Ozal Congress* (s. 363). Ankara: Turgut Özal Üniversitesi.

⁵⁶ Bulaç, A. (Temmuz 1992). Medine Vesikası hakkında Genel Bilgiler. *Birikim Dergisi*(38-39).

Medine anayasasının 1. ve 2. maddelerine göre bu siyasî yapılanmada yer alan insanları inançları yönünden iki grupta ele almak mümkündür. Devleti oluşturan bu insanlardan Allah'a ve Hz. Peygamber'e inananların oluşturduğu topluluğa "*Din Ümmeti*", diğerleri ise Medine Anayasası vasıtasıyla birbirlerine bağımlı olan, ayrıca Medine Müslümanlarını da içine alan "*Siyasî Ümmet*"tir. Yani Medine devleti vatandaşlarıdır. Bu itibarla "*Siyasî Ümmet*" kavramı, "*Din Ümmeti*" kavramından daha şümullüdür. Çünkü "*Siyasî Ümmet*", İnanan ve inanmayan, Müslim ve gayr-i Müslim insan topluluklarını ihtiva etmektedir. Bu topluluğu birbirine bağlayan temel esas "*iman*" değil, bilakis "*vatandaşlık*" ilkesidir. Ayrıca 1. maddede Allah'a ve Hz. Peygamber'e inanan insanlar, "*Mü'minler*" ve "*Müslümanlar*" olarak iki şekilde ifade edilmiştir.⁵⁷

2.4. Medine Vesikasında İnsan Hakları

Medine Vesikası insan haklarıyla ilgili modern yorum ve yaklaşımları aratmayacak şekilde din ve vicdan, inanç ve ibadet özgürlüğüne önem vermekte, insanların değerlerini ve yaşam tarzlarını güvence altına almaktadır.

3-11. Maddelerinde Medine toplumunu oluşturan kabileler birer birer sayılarak her birinin borçlanma ve alacaklı durumlarda oluşturulan anayasada belirtilen hususlara uymaları ifade edilir. Her bir kabilenin sayılması o kabilelerin hükmi şahsiyetini kabul ve onları tanıma anlamına da gelmektedir. Bu yaklaşım çoğulcu katılımcı bir yaklaşımın göstergesidir.

15. Maddede, Mü'minlerin birbirlerine şefkatli, saygılı olması, haksızlığa ve zulme karşı ortak tavır alması ve beraber mücadele etmeleri ifade edilmektedir. Bu madde de demokratik saygı ve birlikte hareket öne çıkmaktadır.

⁵⁷ Hamidullah, M. (1995). İslam Anayasa Hukuku. 163. (V. Akyüz, Derleyici) İstanbul: Beyan Yayınları.

Vesikanın geneline bakıldığında vesika devleti ve kurumsal yapıları öne çıkarmayıp toplumsal kesimleri ve grupları öne çıkarmaktadır. Bu yönüyle de Medine Vesikasının devletçi, otoriter değil oldukça sivil, katılımı ve yönetişimi esas alan bir yaklaşımla ele alındığı söylenebilir.

16. Madde de insanlar arasında ayırım yapılmaksızın, adaletin sağlanması hedeflenmiştir. Medine vesikası Müslümanları önceleyen ve onları hâkim kılan bir anlaşmadan öte farklı kesimlerin varlığını tanıyan ve onlara kent yönetimine ve sorumluluklarına katılma hakkı, imkânı veren katılımcı, eşitlikçi, etnik ve dini ayrımcılığa, dışlamaya fırsat vermeyen, dönemine göre çok ileri bir hukuki metindir. Bu eşitlikçi yaklaşım (17, 18, 19. Maddelerde vurgulandığı üzere) kentin savunulması dâhil ortak görev ve sorumluluklarda, zararların ve hasarların müştereken karşılanmasında da ortaya konmaktadır.

Medine vesikasının 25. Maddesine göre, din ve inanç özgürlüğü yalnız Müslümanlara değil, gayri Müslimlere de tanınmıştır. Kentte bulunan Yahudiler de herhangi bir baskı altında kalmadan dinlerini açık bir şekilde yaşayabileceklerdir. Yönetişim kavramının özellikle kentin düşmana karşı müdafaasında çok açık bir şekilde ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

24, 37, 38, 44. Maddelerde, Medine'ye saldırı olursa ve şehrin müdafaasına ihtiyaç olursa veya bir savaş çıkarsa, savaşın masraflarını kendileri karşılayacak, savaş başlatanlara karşı herkesin bir diğeri ile yardımlaşacağı hüküm altına alınmaktadır. Medine vesikasına göre “dinî sebeplerden dolayı bir saldırı olursa, biri diğeri ile yardımlaşmak zorunda olmayacaktır.” bu madde ile ortak bir yaşam ve yönetim mutabakatı olmasına rağmen vesika toplumsal kesimleri inançlarına ve değerlerine rağmen savaşmaya zorlamamaktadır. Onların değerlerine ve inançlarına saygı esaslı, gönüllülüğe dayalı bir düzen kurmaktadır. Öte yandan 37. Maddede belirtildiği üzere, Medine şehir devletine üye olan kabileler, bu devletin almış olduğu

kararlara uymak zorundadır; hiç kimse müttefikine karşı suç işleme hakkına sahip değildir.

Medine anayasasının 46 ve 47. Maddeleri, Medine’de yaşayan herkesi kuşatıcı şekilde, birlikte ve özgürce yaşamayı mümkün kılacak tarzda toplumsal ilişkilerin iyi bir şekilde devam etmesini, insanların güven içinde olduklarını ifade ederek son bulmaktadır. Böylece kişilerin vazgeçilmez haklarından olan yaşama ve inanç özgürlüğü, hatta insanlık onuru muhafaza altına alınmıştır. Ayrıca sosyal yaşamda vatandaşla devlet arasında yaşanacak olan her türlü münasebet anayasada yerini bulmuş ve bu prensipler Medine toplumunun ekseriyeti tarafından da benimsenmiştir.

13. Maddede Mü’minlerin, kendi aralarında çıkabilecek herhangi bir haksızlık veya bozgunculuk hareketi karşısında, velev ki bunu yapan kendi yakınlarından biri dahi olsa, ona karşı birlikte hareket edilmesi gerektiği bildirilir.

15. Maddede belirtildiği üzere, Mü’minler birbirlerine karşı şefkatli, saygılı olacak, fakat haksızlığa ve zulme karşı ortak tavır alarak beraberce mücadele edeceklerdir.

16. Madde ile insanlar arasında herhangi bir ayırım yapılmadan, herkese eşit bir şekilde adalet götürülerek ve zulüm yapılmaksızın, karşılıklı yardımlaşma prensibine uyularak Yahudilerin bu siyasî teşkilata girebilmelerine imkân tanınmıştır.

17.18. ve 19. Maddelerde, iç emniyet ve güvenin sağlanması ve düşmana karşı vatanın savunulması gerektiği zaman, askerî hizmetin eşit olarak herkes

tarafından yerine getirileceği, ayrıca fertlerin uğrayacağı maddî zararların karşılanması için, harcamalara herkesin katkıda bulunma mecburiyeti getirilmişti.⁵⁸

23. ve 42. Maddelerde, gerek Medineli Müslümanlar, gerekse Müslümanlarla Yahudiler arasında çıkan her türlü ihtilaf ve adlî meselelerin halli kendi aralarında olmayıp, problemlerin çözümü için hüküm merciinin Hz. Muhammed olduğu belirtilir.

24-35 Arasındaki maddeler, tüm Yahudi kabileleriyle, Müslüman Arap kabilelerinin hizada ve seferde sahip olacakları hakları ihtiva eder.

25. Maddeye göre, din ve inanç özgürlüğü yalnız Müslümanlara değil, gayri Müslimlere de tanınıyordu. Böylece Yahudiler herhangi bir baskı altında kalmadan dinlerini açık bir şekilde yaşayabileceklerdi. Dini özgürlük açısından oldukça önemli olan bu durum, anayasada belirtilen bu maddeyle teminat altına alınmış oluyordu.

36. Maddeye göre, Yahudi kabilelerinden herhangi biri, Müslümanların çıkacağı sefere iştirak edebilmesi için, Hz. Muhammed'in buna müsaade etmesi gerekiyordu.

37, 38, 24, 44. Maddelerde, Medine'ye saldırı olur ve şehrin müdafaası gerekirse veya herhangi bir savaşın çıkması halinde, herkesin savaş masraflarını kendilerinin karşılayacağı, ayrıca savaş açanlara karşı birbirlerine yardım edecekleri ve müttefikine karşı savaş açamayacağı ifade edilir. Ancak 45. maddeye göre, dinî sebeplere dayanan bir saldırı anında, biri diğerine yardım etme mükellefiyetin-de olmayacaktır.

⁵⁸ Yazır, E. H. (2009). *Hak Dini Kuran Dili 1*. İstanbul: Hisar Yayınları. Hucurat, 49/14-15

Ayrıca;

37. Maddede belirtildiği üzere, Medine şehir devletine üye olan kabileler, bu devletin almış olduğu kararlara uymak zorundadır. Hiç kimse müttefikine karşı suç işleyemez.

36, 40,41. Maddelere göre, yabancılara emân hakkı tanınması, harp esirleri için fidye-i necât ve kan diyetinin ödenmesi gibi eski teamüller Yahudilere de tanınıyordu.

Ancak 43. maddeye göre, Yahudiler Mekkeli Müşriklere emân hakkı tanımayacaklardı.

Böylece kişilerin vazgeçilmez haklarından olan yaşama ve inanç özgürlüğü, hatta insanlık onuru muhafaza altına alınmış oluyordu.

Ayrıca sosyal yaşamda vatandaşla devlet arasında yaşanacak olan her türlü münasebetler anayasada yerini buluyor ve bu prensipler Medine toplumunun ekseriyeti tarafından da benimseniyordu.

Medine Anayasasının maddelerinden de anlaşılacağı gibi Hz. Muhammed'in, hem peygamberlik, hem de devlet başkanlığı vasfı bulunmaktadır. Böylece siyasî otorite ile dinî otorite bir kişide toplanmış oluyordu. Müslümanlar açısından Hz. Peygamber, Allah'tan aldığı emir üzerine yeni bir kanun koyabilir, İslâm'la çelişki

halinde olan bir kanunu kaldırabilir veya değiştirebilir, İslâm'la çelişmiyorsa yürürlükte bırakabilirdi.⁵⁹

Medine Şehir Devleti isimli makalesinde Mevlüt Koyuncu, Medine Vesikasında belirtilen İnsan Haklarının o zamanın şartlarında nasıl değerlendirilmesi gerektiği ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir;

“Görüldüğü gibi Hz. Peygamber, yasama, yürütme ve yargıyı elinde bulundurmuştur. Çünkü Orta Arabistan'daki insanların idaresi kurumlarca değil, bilakis şahışlar tarafından yürütülmüyordu. Bu durum belki de dönemin kendine has bir özelliğiydi. Nitekim kabile hayatı yaşanan bir dönemde, kabileler üssü teşkilatlanmanın şartları henüz mevcut değildi. Bu bakımdan Hz. Muhammed ve Hulefâi Râşidîn dönemlerinde din ile siyaset bir bütün olarak ele alınmıştır. Böylece devlet başkanı olan kimse hem dini, hem de devleti temsil etme yetkisine sahip oluyordu. Bu durumun yani, İslâm'ın siyasal düşünceyi ile İslâm'ın devlet anlayışının, daha sonraki dönemlerde yanlış anlaşılaraq “teokratik” ve “diktacı” olduğu görüşleri ileri sürülmüştür. Bu husus teokrasinin tanımına göre değişiklikler arz etmiştir.”

⁵⁹Hamidullah, M. (1995). İslam Anayasa Hukuku. 163. (V. Akyüz, Derleyici) İstanbul: Beyan Yayınları.

BÖLÜM III

MAGNA CARTA

Magna Carta, Latince bir kelimedir. Batı dünyasında ise insan haklarıyla ilgili ilk bildiri tarihi olarak 1215 yılında, Magna Carta Libertatum denilen yazılı belgedir. Türkçe’de “Büyük Ferman” anlamına gelmektedir. Magna Carta, 1215 yılında İngiliz kralı I. John derebeyleri tarafından, zorlanarak elde edilen hakların tümünü içeren belgeye verilen addır. Bu belge kralın yetkilerini yazılı hale getirmek amacıyla imzalanmıştır.

Magna Carta ile başlıca karara bağlanan konular şunlardır;

-Krala karşı bağlayıcı kararların alınması,

-Yürütme yetkisinin sözleşmelerle hukuki bir çerçeveye bağlanması,

-Toplum tarafından dile getirilen şikayetlere ve şikayetlerin giderilmesine yönelik bir belge olması,

-Köylü topluluklarının kendi din görevlilerini v.s. seçmesiyle ilgilidir.⁶⁰

Mükellef haklarının Magna Carta’ya dayandığı iddia edilmektedir. Magna Carta’ya dayanarak yapılan; İnsan Hakları Evrensel Bildirisi gerekse Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan düzenlemeye göre insanlar keyfi olarak mülkiyet haklarından yoksun bırakılamaz ve vergilendirmenin sınırlandırılması gerekmektedir. Mükellef haklarının gelişmesi ve birey haklarının gelişmesi 2. Dünya savaşından sonra hız kazanmıştır. “*Anglo-Sakson geleneğe sahip ülkelerde daha çok idari düzenlemeler ile mükellef haklarına yer verilmekte iken Kıta Avrupası ülkelerinde daha çok kanun yolu ile düzenlemeler yapılmaktadır.*” Mükellef hakları birçok ülke

⁶⁰ Erbay, A. (2009). İnsan Hakları ve Demokrasi Açısından Yurttaşlık. *International Congress On Intercultural Dialogue and Education* (s. 2-8). Bursa: Uludağ Üniversitesi.

tarafından kabul edilmektedir ve bu konuda önemli bir mesafe alınmıştır. Mükellef hakları konusunda uluslararası bir standart ve uygulama birliği bulunmamakla birlikte genel kabul gören mükellef haklarının bulunduğu söylenebilir.⁶¹

Bu belge kralın sonsuz yetkilerinin, soylular ve din adamları karşısında sınırlandırmasına yol açmıştır. Magna Carta ile keyfi tutuklamalar, yargısız ceza verilmesi, kanunsuz el koymalar yasaklanmaktadır.

*Feodal düzenin siyasi yapısının en üstünde yetkisi sınırlı ve mutlak egemenliği bulunmayan bir kral vardır. Kralın altında hiyerarşik yapıda birbirine bağlı soylular bulunur. Bunlar üst lord, lord gibi sıfatlarla sıralanırlar. En altta lorda bağlı ve onun himayesine girmiş vassal adı verilenler ve vassalın zorla çalıştırdığı ona bağlı serfler bulunur. Temel üretim aracı olan toprak, birçok feodal soylu arasında paylaştırıldığından ekonomik gücü ellerinde bulunduran ve kralın rakiplerine karşı tek dayanağı olan bu soylular, kendi iradelerini krala, gerekirse zor kullanarak kabul ettirecek güce sahiptir. Bunun en tipik örneği, 1215'te İngiliz feodalitesinin kral Yurtsuz John'a kabul ettirdiği Magna Carta'dır.*⁶²

Gecikmeyen adalet ve yargılanma hakkı 12 Haziran 1215 tarihli Magna Carta Libertatum'da da “*Kimseye hakkı ve adaleti satmayacağız, menetmeyeceğiz ve geciktirmeyeceğiz*” sözleriyle ifadesini bulmuştur. İnsanlık tarihinin her döneminde önemini koruduğunu göstermekte olan bu temel hak, ulusal hukuk sistemlerinde de anayasal güvence altına alınmıştır.⁶³

⁶¹ Er, Selami; (Nisan-Haziran 2011). Mükellef Hakları ve Kamuda Faiz Uygulamaları. *Sayıştay Dergisi SAYI 81*, 5-7.

⁶² Köktürk, A. (2011). Modern Öncesi Devletin Yönetim Anlayışı. *Journal of Security Strategies (Güvenlik Stratejileri Dergisi)*, 80.

⁶³ Sanıvar, R. (2012, Mart). İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. Maddesi Çerçevesinde Adil Yargılanma Hakkı Ve Sanığa Tanınan Temel Haklar. *Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü'ne Kamu Hukuku Yüksek Lisans Tezi Olarak Sunulmuştur.* Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs: Doğu Akdeniz Üniversitesi Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.

15 Haziran 1215 yılında başlayan konferansa katılan taraflardan birisi Kral John tarafından desteklenen kodamanlar ve diğer tarafı da toplum tarafından desteklenen baronlardır, konferans Pazartesi' den Salı gününe kadar toplam 8 gün boyunca sürmüştür. Baronlar tarafından gündeme getirilen 48 madde ve ek Kral John'a mühürlenmiştir.⁶⁴

3.1. Magna Carta' nın ortaya çıkışını hazırlayan faktörler

Günümüzde sahip olduğumuz temel İnsan haklarının ilk kez Magna Carta' da tanımlandığı iddia edilmekte ve 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin kabulüyle devletlerin anayasalarına da girerek uluslararası niteliğe kavuşturulduğu savunulmaktadır. Magna Carta bildirgesi ile kişiler devletten korunmakta, özgürlük, mülkiyet ve can güvenliği gibi temel haklar güvence altına alınmaktadır. *“İnsanoğlunun sahip olduğu haklar üç kuşak içinde gruplanır: Dokunulamaz temel haklar birinci kuşak olarak tanımlanır. Sosyalist Devrim ve refah devletinin gelişmesiyle birlikte örgütlenme, çalışma, barınma gibi ikinci kuşak haklar söz konusu olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devlet sınırlarından öte, insanlar arasında dayanışma gerektiren konulardan oluşan üçüncü kuşak haklar gündeme gelmiştir.”*⁶⁵

Osmanlı tarihinde imzalanmış ilk insan hakları belgesi olarak kabul edilen Sened-i İttifak, 1808 tarihinde Padişah ile Rumeli ayanı (ileri gelenleri) arasında imzalanmıştır. *Senette temel haklarla ilgili olarak, vergi toplamada zulüm ve eziyet yapılmaması hükmü getirilmiştir.*⁶⁶ Sened-i İttifak, imzalayan taraflar bakımından

⁶⁴ Malden, H. E. (1915). *Magna Carta Commemoration Essays*. Oxford: University of Oxford.

⁶⁵ Ökten, Ayşe Nur; Kurtarıcı, Erhan; Çekiç, Tuğba İnal;. (2013). Katılımın Yokluğunda Gezi'de Direniş. *TMMOB Şehir Plancıları Odası*, 46.

⁶⁶ Saraç, Yasemin; (Kasım 2011). *Televizyon Haberlerinde İnsan Onuru ve Temel İnsan Haklarına Saygı*. Ankara: T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

Magna Carta'ya benzemektedir. Hükümdarın yetkilerini hak ve özgürlükler lehine sınırlandırmak yerine, merkezi yönetimi güçlendirecek kamu düzenini getirmektedir. Sened-i İttifakta, can ve mal güvenliğini sağlamaya yönelik bir girişim yer almaktadır.

Saltanat yönetimi açısından Kral John kardeşi Richard ile karşılaştırıldığında Kral John'un dört büyük başarısızlıkla sonuçlanan kriz ile karşılaştığı görülmektedir. Birinci kriz, Capetian saldırısında Fransızlardan alınmış olan bütün varlıklarını ve 1024 yılında Norman dükalığını kaybetmiştir. İkinci kriz, Papa Innocent III ile 1205 den 1213 yılına kadar karşı karşıya gelmesi ve çatışmaya girmesidir Bu çatışmada da başarısız olmuştur. Üçüncü kriz, mali kaynak bulma konusundaki girişimleri başarısız oldu ve Fransızlar tarafından ağır mali yükler ile karşılaşmıştır. Dördüncü kriz, İngiliz baronlarının desteklerini çekerek kendisine karşı ayaklanması ile sonuçlanan başarısızlıktır. Sonuç olarak İngiliz köylüleri ve baronlarla sivil savaş ile yüz yüze gelmesi ve kralın yetkilerinin kısıtlanmasını sağlayan Magna Cartayı yapması ile sonuçlanmıştır.⁶⁷

Birey-devlet ilişkilerinin gelişimi Anglo-Sakson ülkeleri ve Kıta Avrupası'nda paralellik arz etmekte olduğu düşünülmekle birlikte farklı biçimde gerçekleştiği görülmektedir. İngiltere'de kralın yetkileri 1215 Magna Carta anlaşması sınırlandırılmıştır. Er çalışmasında, hukuk sistemi olarak da Anglo-Sakson hukuk sisteminde Kıta Avrupası sisteminden farklı olarak birey-devlet uyumsuzlukları için ayrı bir yargı ve hukuk sistemi mevcut değildir⁶⁸ değerlendirmesinde bulunmaktadır.

⁶⁷ Turner, R. V. (2003). *Magna Carta Through The Ages*. Great Britain: Pearson Education Limited.

⁶⁸ Er, Selami; Anayasa Mahkemesi Raportörü - Sayıştay Başdenetçisi. (Nisan-Haziran 2011). Mükellef Hakları ve Kamuda Faiz Uygulamaları. *Sayıştay Dergisi* SAYI 81, 5-7.

3.2. Magna Carta'nın ortaya çıktığı zamanki şartlar

Vergi ile ilgili kanunların anayasalara konulması yalnızca tarihi olaylara bağlanamaz. Magna Carta'ya insanların hak ve özgürlüklerine devletin yapmış olduğu müdahalenin sınırlandırılması ve vergilendirmenin yazılı teminat altına alınması anayasal kurallara bağlanarak kişilere güvence verilmesi olarak bakılabilir.⁶⁹ 1215 tarihli Magna Carta (Büyük Ferman) ile Kralın mutlak gücünü sınırlandırma denemesi olduğu belirtilmektedir. Magna Carta'dan önce de İngiliz krallarının birçok ferman çıkardığı ifade edilmekle birlikte, ilk kez Magna Carta ile baronlar ve kral karşı karşıya gelmektedir. 1215 yılında meclis toplanarak; baronlar, şövalyeler ve şehir temsilcilerini içermesi bakımından "model parlamento"yu oluşturdukları belirtilmektedir. Şehir temsilcilerinin parlamentoya girmesiyle, İngiliz Hukuku'na temsil fikri girmiş ve parlamento İngiliz siyasi hayatının en temel kurumu haline gelmiştir.⁷⁰

Vergilendirme konusunda ilk kısıtlamanın yapıldığı belge Magna Carta'dır. Ayrıca, siyasi tarihçilerde parlamento olarak kazanılan ilk yetkinin vergilendirme konusunda olduğunu belirtmektedir.⁷¹

Parlamentonun oluşması ve çalışması için gelişen tarihi süreçler;

-17. yüzyılda parlamentonun, yasama yetkisini eline aldığı görülmektedir. Kral, devletin tek sahibi olmaktan çıkmış ve siyasal kuvvetlerden biri olmuştur.

⁶⁹ Özpençe, Aylin İdikut; Özpençe, Özay; Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü. (2007). Küreselleşme ve Uluslararası Kuruluşların Ulus-Devletin Vergilendirme Yetkisine Etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* , 9.

⁷⁰ Ural, Y. (2008). Türk Anayasal Sisteminde Cumhurbaşkanının Konumu ve Yetkilerine İlişkin Tartışma ve Öneriler Üzerine Bir İnceleme. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi .

⁷¹ Özpençe, Aylin İdikut; Özpençe, Özay; Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü. (2007). Küreselleşme ve Uluslararası Kuruluşların Ulus-Devletin Vergilendirme Yetkisine Etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* , 9.

-18. yüzyılda kral bütünüyle sembolik duruma düşerek önemini yitirmiştir. Kralın önemini yitirmesi sonucunda boşalan yeri kabine içindeki oturumları yönetmek ve genel siyaseti düzenlemekle görevli bir başkan almıştır. Kabine birliğini sağlayan başkanın sistemde yerini almasıyla sistemin temel kurumları yavaş yavaş oturmuştur.

-1711'de kralın kullanacağı bütün yetkilerden bakanların sorumlu olacağı fikri parlamentoda kabul edilmiştir.

-Parlamentar rejimin önemli bir unsuru olan fesih hakkı da ilk defa 1784 yılında kullanılmıştır.⁷²

Magna Carta yedi yüz yıl boyunca anayasal ve yasal gelişmelere zemin oluşturmaktadır. Son üç yüz yıl boyunca İngiliz imparatorluğunun büyümesi Magna Carta'nın ilkeleri ışığında oluşturulan anayasal ve yasal sistemler ile gerçekleşmiştir. Magna Carta'nın en önemli etkilerinden biriside Amerika'daki kurtuluş savaşı sonrasında Amerikan kolonilerinin ve federal birliğinin anayasal ve yasal zeminini oluşturmuş olmasıdır.⁷³

Bu gelişmeler sonucunda parlamenter rejim, kral ile parlamento arasında mücadelenin başladığı andan itibaren sürekli bir gelişme göstermiştir. Parlamenter sistemin, kral ile parlamento arasındaki mücadele sonucunda ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Parlamenter sistemin gelişimini tamamladığı söyleyemeyiz. Zamanla kendini yenileyen ve devamlı gelişen bir sistemin gelecekte yeni şekiller kazanması mümkündür.⁷⁴

⁷² Ural, Y. (2008). Türk Anayasal Sisteminde Cumhurbaşkanının Konumu ve Yetkilerine İlişkin Tartışma ve Öneriler Üzerine Bir İnceleme. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi .

⁷³ Malden, H. E. (1915). *Magna Carta Commemoration Essays*. Oxford: University of Oxford.

⁷⁴ Ural, Y. (2008). Türk Anayasal Sisteminde Cumhurbaşkanının Konumu ve Yetkilerine İlişkin Tartışma ve Öneriler Üzerine Bir İnceleme. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi .

3.3. Magna Carta'nın içeriği

1215 yılında kaleme alınan Magna Carta insan hakları belgelerinden en eski olanlardan bir tanesidir. Bu antlaşma ile; İngiltere'de kralın yasaları keyfi uygulamasına son verilmiştir. Batı dünyasında insanların haklarını koruyan haklar ve güvenceler sınırlı olmakla beraber 1215 yılında yazılmış olan Magna Carta' da yer almaktadır.

Magna Carta;

-63 maddeden oluşmaktadır.

-Dokuz adedi özgürlüklere ilişkin bu düzenlemede, kişilerin can ve mal güvenliğine sahip olduğu belirtilmektedir,

-Kralın keyfi müdahalelerine karşı kişilerin can ve mal güvenliği korunmuştur.

-Kişiye keyfi yakalama ve ceza takibine karşı korunma gibi birtakım haklar tanınmıştır fakat bunları uygulamaya geçirecek herhangi bir mekanizma öngörülmemiştir.

-Kral, yasaları yapmaya devam etmektedir.

-Tüm bunlara rağmen İngiliz Büyük Şartı, kralın yetkilerini kısıtlayan ve kişi hak ve hürriyetlerinin sınırlarını genişleten ilk adım olarak insan hakları alanında ilk ve en önemli belge olarak kabul edilmektedir.⁷⁵

Adil yargılanma hakkı, Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı) ile başlamış olup, bugüne kadar sürekli gelişmiş ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yerini bulmuştur. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesi, adil yargılanma hakkına ve bu hakkın unsurlarına ayrılmıştır. 6. madde de ayrıca adil yargılanma hakkının kapsamı belirtilmektedir. Devletin, yargıya olan güveni

⁷⁵ Saraç, Yasemin; (Kasım 2011). *Televizyon Haberlerinde İnsan Onuru ve Temel İnsan Haklarına Saygı*. Ankara: T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.

sağlamak ve bu güveni devam ettirmekteki görevini gecikmeden yerine getirmesi gerekir..⁷⁶

3.4. Magna Carta' da İnsan Hakları

Adil yargılanma hakkı hukuk devletinin en önemli bir vasfıdır ve adaletin temelidir. Adil yargılanma hakkı Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı) ile başlamış ve günümüze kadar sürekli gelişmiştir. İHAS'ın (İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi) 6. md'si, adil yargılanma hakkına aittir ve bu hakkın unsurlarına ayrılmaktadır, adil yargılanma hakkının kapsamına nelerin dahil olduğu teker teker sayılarak hepsi koruma altına alınmaktadır.⁷⁷ Uluslararası hukukun iskeleti sayılan Magna Carta'nın yazıldığı günlerde Uluslararası hukuktan bahsetmek imkansız gibi bir şeydi.⁷⁸ “Nullum crimen sine lege nulla poena sine lege” şeklinde “Kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesi uluslararası kabul görmektedir, fakat bu ilke 1215 yılında Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanının) yapıldığı zaman diliminde, ceza kanunları olmadığı için uygulama imkânı olmamıştır.

Bu konuda Onur Eroğlu şu şekilde görüş beyan etmektedir:

Vergi hukuku; uygulanacak cezaların hukukî niteliği ve şekli açısından ceza hukuku ile bağlantılı bir bilim dalıdır. Ceza hukuku ve evrensel hukukun temel ilkelerinden birisi “suçta ve cezada kanunilik ilkesi” vergi ceza hukukunun da uygulamada ödün vermemesi gereken ilkelerindedir. Magna

⁷⁶Kaşıkar, M. S. (2009). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı. *TBB Dergisi*, s. 231-259.

⁷⁷Sanıvar, R. (2012, Mart). İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'nin 6. Maddesi Çerçevesinde Adil Yargılanma Hakkı Ve Sanığa Tanınan Temel Haklar. *Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü'ne Kamu Hukuku Yüksek Lisans Tezi Olarak Sunulmuştur*. Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs: Doğu Akdeniz Üniversitesi Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.

⁷⁸ Malden, H. E. (1915). *Magna Carta Commemoration Essays*. Oxford: University of Oxford.

*Carta'dan günümüze Anayasal metinlerde korunan ilkenin esası, kanunsuz suç ve ceza ile ceza yerine geçebilecek güvenlik tedbirlerinin konulamayacağıdır. Buna göre, vergi ceza hukukunda kabahatler ve suçlar şeklinde ayrıma tâbi tutulan cezaya konu olacak fiillerin ve bunlara uygulanacak cezaların mutlaka kanunda belirtilmesi gerekmektedir.*⁷⁹

Ceza kanunlarına göre cezalandırma Roma Hukuku tarihinde İsa'nın doğumundan önce 82-80 yıllarında Sulla (Lucius Cornelius Sulla; Romalı asker ve devlet adamıdır; İÖ 138 – Cumae/Puteoli 78) zamanında kabul edilmiş, fakat ilk olarak 1215 yılındaki Magna Carta'nın 39'uncu maddesinde yazılı şekilde yer verildiği bilinmektedir. Günümüzde İngiltere'nin yazılı bir anayasası yoktur, fakat Magna Carta ülkenin hukuki temellerini oluşturmaktadır. Magna Carta'nın, ayrıca günümüz Amerika Birleşik Devletleri kolonilerinin hukukî temellerini de oluşturduğu dikkatlerden kaçmamaktadır.

Yaygın görüşe göre; Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı), İnsan haklarını düzenleyen metinlerin başlangıcı olarak kabul edilmektedir ve adil yargılanma hakkı konusunda da önemli bir belgedir. Magna Carta'nın yapımında kilisenin iki önemli rolü vardır. Birincisi; öncelikle Magna Carta'nın üst düzey din adamları (churchmen - archbishops - piskoposlar) ve baronlar tarafından hazırlanmış olmasıdır. İkincisi ise, kilisenin ulusal ve uluslararası ruhani etkisinin olmasıdır.⁸⁰

Ticari toplumun liderleri kasaba yönetimlerini hükümetleri ve belediye başkanlarını boyundurukları altına aldılar. Kasabalarda dayanışma loncaları kurdular. Magna Carta'nın 1215 yılında yazılmasında müzakerelerde bulunarak katkı sağladılar.⁸¹ İngiltere kralları ile büyük toprak sahibi soylular (aristokrasi) ve din

⁷⁹ Eroğlu, Onur; (Aralık 2013). Vergi Ceza Hukuku Açısından Kanunilik İlkesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 158-160.

⁸⁰ Drew, K. F. (2004). *Magna Carta*. London: Greenwood Publishing.

⁸¹ Turner, R. V. (2003). *Magna Carta Through The Ages*. Great Britain: Pearson Education Limited.

adamları (ruhban) arasında vergi toplamak konusunda çıkan anlaşmazlıklar, 1215'te İngiltere Kralı John'un Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlükler Sözleşmesi) adlı belgeyi imzalaması ile bazı yetkilerinden feragat etmesiyle sonuçlanmıştır.

BÖLÜM IV

İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN (BEŞ İNSAN HAKKI ÜZERİNDEN) MEDİNE VESİKASI İLE MAGNA CARTA' NIN KARŞILAŞTIRILMASI

İnsan Haklarından beş tanesi hakkında yapılan çalışmalar üzerinden değerlendirme yapılmaktadır. İnsan haklarının ilk kez yazılı metin olarak hazırlanması 15 Haziran 1215 tarihinde İngiltere Kralı John tarafından imzalanarak mühürlenmesi ile olmuştur. Bu belgenin adı Magna Carta'dır. Bu belgeden sonra İngiltere'de hürriyetten bahsedilmeye başlanmıştır.⁸²

Batıda insan haklarının 1215 tarihinde imzalanan Magna Carta ile başladığı ifade edilmektedir. Magna Carta ile İngiliz halkı Kraldan bazı haklar elde etmektedir. İnsan hakları konusundaki ilk yazılı belge olarak, siyasi tarihçiler 622 yılında Hz. Muhammed başkanlığında hazırlanan Medine Sözleşmesini hatırlatmaktadırlar.

İnsan sosyal bir varlıktır, hareket ve davranışlarını belirli kurallara uygun bir şekilde gerçekleştirmelidir. Hukuk kurallarının günümüzdeki şeklini almasında geçmişten günümüze kadar insanların yaşama biçimleri ve istekleri etkili olmuştur.

İslam'a göre, bugün yeryüzünde mevcut üç ilahi din Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet'ten her biri şeriat ve hukuk getirmiştir. “İncil sahipleri, Allah'ın onda indirdiği (hukuk) la hükmetsinler.”⁸³ ayeti, Hıristiyanlığın, aynı Yahudilik ve İslamiyet'te olduğu gibi bir şeriat ve hukuka sahip olduğu ifade edilmektedir. Osman Eskicioğlu “*İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, sadece hakları tanımış, buna mukabil vazifeleri tanımamış; yalnız bireylerden bahsetmiş toplumdaki hiç söz etmemiştir. Bu*

⁸² Akgündüz, A. (2007). *Belgeler Gerçekleri Konuşuyor*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.

⁸³ Yazır, E. H. (2009). *Hak Dini Kuran Dili 1*. İstanbul: Hisar Yayınları. Maide 5/47

*durum İslam hukuku açısından büyük bir eksiklik kabul edilir. Çünkü hak, aynı alacak gibi bir kavramdır. Borçsuz bir alacak kabul edilemeyeceği gibi vazifesiz bir hak da düşünülemez. Bugün dünya, insan hakları konusunda henüz İslam'ın işaret ettiği seviyeye gelememiştir. Arzu edildiği takdirde Kur'an-ı Kerim'in insanlığa söyleyeceği daha çok şeyi vardır*⁸⁴ tespitlerinde bulunmaktadır.

Yusuf Şevki Hakyemez “*Toplumsal değişimin ve dünyadaki gelişmelerin gereklerine uygun bir anayasa; insan onuruna dayanan, tam demokrasiyi hedefleyen, hukukun üstünlüğünü tesis eden, çeşitlilik ve çoğulculuğu esas alan özgürlükçü bir vizyona sahip olmalıdır*”⁸⁵ demektedir. İnsan onuruna dayanan temel insan haklarından beş tanesini incelediğimiz zaman şu sonuçlara ulaştık.

4.1 Yaşama Hakkı

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır yaşama hakkı konusunda; “*İnsanlar, insanlar için yaratılmamış ve biri diğeri için mubah kılınmamıştır. İnsanların canları, malları, ırz ve namusları haram yani dokunulmazdır. Hatta bir insan, kendi canında, malında ve ırzında kendi keyfince dilediği gibi tasarrufta bulunamaz. Onun kendini öldürmeye, kendisini veya ırzını başkasına satmaya hakkı yoktur. İnsanların emekleri, malları ve mülkleri de diğerlerine karşı aynı canları gibi haram ve dokunulmazdır. Ancak kendileri için mubah olduğundan rızaları ile bunları bedelli veya bedelsiz olarak başkalarına devredebilirler*”⁸⁶ demektedir.

Ömer Nasuhi Bilmen, “*Hak, bir kimseye mahsus olan manevi bir kudrettir ki, bununla tasarruf salahiyetini veya malikiyet vasfını haiz olur. Başka bir ifade ile hak,*

⁸⁴ Eskicioğlu, O. (1996). İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

⁸⁵ Hakyemez, Y. Ş. (Haziran 2011). İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa. *Stratejik Düşünce Dergisi*, 49-53.

⁸⁶ Yazır, E. H. (2009). *Hak Dini Kuran Dili I*. İstanbul: Hisar Yayınları.

şer'i bir iktidardır ki, insanlar bununla bazı şeyleri icra ve mütalebeye salahiyyetli olurlar”⁸⁷ demektir.

Paul Hazard, *İslamda İnsan Hakkı ve Adalet Kavramı* isimli bildirisinde “*Tabii hukuk alanında yeni fikirler getirmek isteyen Niccolo Macchiavelli, Thomas Hobbes ve Hugo Grotius gibi şahısların düşüncelerinden bazı örnekler verir. Mesela bunlardan Leviathan adında bir eser yazan Hobbes, şunları söylemektedir: “Hepiniz de tabiat itibariyle kötüsünüz. Dünyada hiçbir manevi ilke mevcut değildir. Hazdan başka iyi, elemden başka kötü şey de yoktur. Hürriyet, insanın tutkularına karşı çıkan engellerin yokluğu demektir. Hayatın korunmasının esası bencilliktir, herkes yaşama hakkını savunur ve insan tabiatında esas olan şey devamlı savaş halidir; insanlar kurtlar gibidir.”⁸⁸ demektir.*

Ali İzzet Begoviç, *Doğu ve Batı Arasında İslam* isimli eserinde “*İnsanın menşesine dair düşünceler her dünya görüşünün temel taşıdır. İnsanın nasıl yaşaması gerektiği hususundaki incelemelerin hepsi bizi, insanın nereden geldiği sorusunu sormaya yöneltiyor. İlim ile dinin buna verdiği cevaplar birbirine tamamen zıttır”⁸⁹ demektir.*

Muhammed Hamdi Yazır. “*İnsan haklarının, böyle Allah'ın koyduğuna dayanmayan kanun koyucularının elinde istenilen şekle sokulabilmesi ve uygulamada da iyi niyetle değil, keyfi ve zevki noktalardan hareket edilmesi ve aslında Hıristiyanlardan başkasına hiç bir şekilde yaşama hakkı tanınmaması,*

⁸⁷ Bilmen, Ö. N. (1999). *Hukuk-ı İslamiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Enes Sarmaşık Yayınevi.

⁸⁸ Hazard, P. (1995). *İslamda İnsan Hakkı ve Adalet Kavramı. İnsan Hakları Sempozyumu* (s. 280). İstanbul: Eramat.

⁸⁹ Begoviç, A. İ. (1993). *Doğu ve Batı Arasında İslam*. (S. Şaban, Çev.) İstanbul: Oğul Matbaacılık.

toplumu büyük çöküşlere hazırlıyordu... Aslında insan haklarına kalıcı bir değer verilmediği zaman ilahi hükümlerliliğin hiçbir değeri kalmaz.”⁹⁰

Osman Eskicioğlu “Yaşama bir haktır; bu yaşama hakkı bir vasıf veya özellikten dolayı verilmiş değildir. İnsan, sadece insan olduğu için ve başka hiçbir şey bulunmadan yaşama hakkına sahiptir. Birey yaşama hakkına sahip olurken, aileden başlayıp devlete kadar uzanan bütün kişilik sahibi toplumlar da yaşatma görevi ile vazifelidirler. Çünkü daha sonra açıklayacağımız gibi, hak bir alacaktır. Her alacağın bir borçlusunu vardır; borçlusunu bulunmayan alacak olmaz”⁹¹ demektedir.

“İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” de yaşama hakkı konusunda;

Madde 3 -Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır, maddesi vardır ve en önemli insan hakkıdır diyebiliriz.

Medine Vesikasında ise; Medine Vesikası o dönemde Medine’de yaşayan Arap ve Yahudi kabilelerle uzlaşmaya dayalı, herkesi bağlayan bir üst metindi. Vesika, kabilelerin ilişkilerini, Medine’nin müdafaasını, karşılıklı sorumlulukları, yükümlülükleri düzenliyordu. Medine Vesikası her kabileyi kendi içinde özerk bırakan, onlara müdahale etmeyen çoğulcu bir metindi. Bu yönüyle Medine Vesikasının Osmanlı’nın son dönemine kadar devam eden, her millete kendi hukukunu uygulama, eğitimini yapma, dilini konuşma, dinini yaşama hakkı veren “Millet Sisteminin” temeli olarak bakılabilir.

Medine Vesikasından önce Medine’de ne fiziki, ne siyasi birlik yoktu. Sayısı 50’lere kadar çıkarılan her kabilenin müstahkem hisarları vardı ve oralarda yaşamakta idiler. Hz. Peygamberin hicretiyle ve Medine Vesikasıyla Medine Siyasi ve Fiziki olarak bir bütünlüğe kavuştu. Hicretten sonra Medine’de Müslümanlar,

⁹⁰ Yazır, E. H. (2009). *Hak Dini Kuran Dili 1*. İstanbul: Hisar Yayınları.

⁹¹ Eskicioğlu, O. (1996). *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

Yahudiler ve Müşrikler olmak üzere 3 ana kesim ortaya çıktı. Medine’de nüfus sayımı yapıldı, şehrin nüfusu 10.000 civarında, tek tek adları yazılan Müslümanların sayısı toplamı 1500 civarında çıktı. Site devlet başkanı olan Hz. Peygamber nüfus sayımının ardından Medine Site Devletinin doğal sınırlarını belirledi ve buralara işaretler koydurdu. Sınırlar içinde kalan bölgeyi vesikanın 39. Maddesine göre “haram, korunmuş, kan dökülmesi yasak alan” ilan etti. Hz. Peygamber Müslümanların mutlak lideri idi. Ancak şehri ilgilendiren konuları diğer unsurlarla, kabilelerle de istişare ederek yürütüyordu. Medine Site Devletinin gevşek, çoğulcu, katılımcı bir yapısı vardı. Medine Vesikası, ilk İslam devletinin anayasası olmanın ötesinde tarihte “ ilk yazılı anayasal metin” olma özelliğini de taşımaktadır. Zira metin, Medine’deki bütün unsurların katılımıyla ve müzakere ve mutabakatla hazırlanmıştı. Uzun süredir devam eden iç savaşlar, can kayıpları ve huzursuzluk Hz. Peygambere herkesin güvenmesini ve böyle bir vesika üzerinde anlaşma sağlanmasını kolaylaştırmıştı.⁹²

Yaşama hakkı ile ilgili olan maddeler şu şekildedir;

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi;

Madde 3 -Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Medine Vesikası;

Madde 39 — Bu sâhifenin (yazının) gösterdiği kimseler için Yesrib vadisi dahili (cevf), mukaddes (haram) bir yerdir.

Magna Carta;

36. Bundan böyle yaşama veya bedene dair engizisyon ilamı için hiçbir ücret verilmeyecek ve alınmayacak; bu ilam, inkâr edilmeksizin, ücretsiz bahşedilecektir.

⁹²Akpınar, Mahmut; Turgut Özal Üniversitesi. (2011). *Siyaset Bilimi Ders Notları*. Ankara.

4.2 Eğitim Hakkı

Andre Mercier konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir: Yaşama hakkından, evlenme hakkından, eğitim ve öğrenim hakkından bahsedilmektedir. Mesela evlenme bir hak; eğer kişi kendisi evlenemiyorsa ne olacak? Bu hak yerini bulacak mı yoksa sözde mi kalacak? İşte Hz. Peygamber bunu “*Velisi olmayanın velisi devlettir*” şeklinde ifade ederek çözüme kavuşturmuştur.⁹³

Eğitim Hakkı ile ilgili olan maddeler şu şekildedir;

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi;

Madde 26

1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

2. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirilmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

3. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.

Medine Vesikası;

Madde 13 — Takva sahibi mü'minler, kendi aralarından mütecevize veya haksız bir fiil ika'ını tasarlayan yahut bir cürüm yahut bir hakka tecavüz veyahut da mü'minler arasında bir karışıklık çıkarma kasdını taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evlâdı bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.

⁹³ Buhari, Nikâh, 39.

Madde 25 — a) BenûAvf Yahudileri mü'minlerle birlikte— (İbn Hişam'da bu, «ma'a» (yani «ile») olarak; Ebû Ubeyd'de ise «min» (yani «den») olarak zikredilir) — bir ümmet (camia) teşkil ederler. Yahudilerin dinleri kendilerine, mü'minlerin dinleri kendilerinedir. Buna, gerek, mevlâları ve gerekse bizzat kendileri dahildirler.

Madde 25 — b) Yalnız kim ki haksız bir fiil irtikâb eder veya bir cürüm ika eder, o sâdece kendine ve aile efradına zarar vermiş olacaktır.

Magna Carta;

Eğitim Hakkı konusunda Magna Carta'da herhangi bir madde bulunmamaktadır.

4.3 Mülk Edinme Hakkı

Osman Eskicioğlu “insan hayatında hukuki bir düzenin kurulabilmesi için birçok kurumların muhafaza edilmesi gerekir. Bunlar arasında din ve düzenin korunması, mal ve mülkiyetin korunması, akıl ve sağlığın korunması, neslin ve ailenin korunması, can ve insan hayatının korunması zaruri ve kaçınılmaz olanları sayabiliriz”⁹⁴ demektedir.

Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, “*Şu halde insanların kendini öldürmeye, kendini veya ırzını başkasına satmaya hakkı yoktur. Ancak Allah'ın emrine ve hükümlerine uygun meşru nikâha izinlidir. Aksi takdirde günahkâr olur. İnsanların amelleri, malları, mülkleri de birbirlerine karşı kendilerine bağlanmıştır. Bunlar da diğerlerine yasaklanmıştır. Fakat kendileri için mübah olduğundan kendi rızaları ile başkalarına da terk edebilir ve verebilirler. Akidler (anlaşmalar) ve mali işlemler bu esas üzerine yürür. Hâsılı hayat hakkına, hürriyet hakkına ve namus hakkına hiçbir kimsenin karışmaya hakkı yoktur. Bunlar, insanın doğrudan doğruya Allah hakkı*

⁹⁴ Eskicioğlu, O. (1996). İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları. İzmir: Anadolu Matbaacılık.

olan esasa dair haklarıdır. Ve bunlara saldırma, tecavüz büyük günahlardandır. Akıl ve din de böyledir. Canlarda, ırz ve namusta, akılda, dinde asıl olan, mübah olma değil, haram (dokunulmaz) olmadır”⁹⁵ demektedir.

Osman Eskicioğlu “İnsanların mal edinme ve mülkiyete sahip olmaları ve bu mallarını muhafaza etmeleri konusunda İslam hukuku kadar titizlik gösteren bir başka hukuk yoktur, dersek aşırı gitmiş olmayız” değerlendirmesini yapmaktadır. Joseph Schacht bu konuda “İslam hukukunda üzerinde çok durulan mülkiyetin himayesi, diğer hükümler arasında iyi niyetli kazancın himayesi ile kendisini gösterir.” demektedir.⁹⁶

Onun için malları yönetmek demek olan mülkiyet hakkı, İslam'ın insana tanıdığı beş zaruri ve kutsal haklardan birisidir. O nedenle bu mülkiyet hakkına tecavüz katı bir surette haram kılınarak bu suçu işleyenler en şiddetli bir şekilde cezalandırılırlar.⁹⁷ İslam nazarında mülkiyet hakkı din kadar kutsal kabul edilmiştir. Hz. Peygamber, din, can, mal, ırz ve namus dokunulmazlığını aynı kabul ederek, bunları savunurken vefat eden Müslümanın şehit olmuş olacağını bildirerek şöyle buyuruyor: “Malı uğruna öldürülen şehittir; canı uğruna öldürülen; dini uğruna öldürülen şehittir; namusu uğruna öldürülen şehittir.”⁹⁸

Mülk Edinme Hakkı ile ilgili olan maddeler şu şekildedir;

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi;

⁹⁵ Yazır, E. H. (2009). *Hak Dini Kuran Dili 1*. İstanbul: Hisar Yayınları.

⁹⁶ Schacht, J. (1977). *İslam Hukukuna Giriş*. (A. Mehmet Dağ, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi.

⁹⁷ Yazır, E. H. (2009). *Hak Dini Kuran Dili 1*. İstanbul: Hisar Yayınları. Maide, 5/37.

⁹⁸ Davud, E. (2007). Sünen Tirmizi, Diyat, 21. (A. Parlıyan, Dü.) Konya: Konya Kitapçılık.

Madde 2- Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Madde 17

1. Herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkı vardır.
2. Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

Medine Vesikası;

Madde 42 — Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler, arasında zuhurundan korkulan bütün öldürme yahut münazaa vakalarının Allah'a ve Rasulullah Muhammed (s.a.v.)'e götürmeleri gerekir. Allah, sâhifeye (yazıya) en kuvvetli ve en iyi riayet edenlerle beraberdir.

Madde 46 — Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler için ihdas edilen şartlar, aynı şekilde Evs Yahudilerine, yani onların mevlâlarına ve bizzat kendi şahıslarına, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler tarafından sıkı ve tam bir muhafazakârlık ile tatbik olunur. (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır. Ve haksız şekilde kazanç temin edenler, sâdece kendi nefesine zarar vermiş olurlar. Allah bu sahifede (yazıda) gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel riayet edenlerle beraberdir.

Madde 47 — Bu kitab (yazı), bir haksız fiil ika eden veya cürüm işleyen (ile ceza) arasına engel olarak giremez. Kim ki, bir harbe çıkar, emniyette olur veya kim ki, Medine'de kalırsa yine emniyet içindedir; haksız bir fiil ve cürüm ikaı halleri

müstesnadır. Allah ve Resulullah Muhammed (s.a.v.) himayelerini, (bu sahifeyi) tam bir sadâkat ve dikkat içinde muhafaza eden kimseler üzerinde tutacaklardır.⁹⁹

Magna Carta da bu konuda çokça madde bulunmaktadır;

Madde 10. Her kim Yahudilerden borç alır ve borcunu ödeyemeden ölürse ve mirasçısı reşit değilse, söz konusu meblağ üzerinden faiz tahakkuk ettirilmeyecektir. Borç bize ait ise yukarıda ifade edildiği üzere, borçlunun sadece taşınabilir mülküne el konulacaktır.

Madde 15. Bundan böyle kimseye oturduğu mülkü kullanma hakkına sahip olan kiracısından, fiziksel varlığını kefaret ödemek suretiyle kurtarma dışında, en büyük oğlunu şövalye yapmak ve en büyük kızını bir kez evlendirmek üzere ki, kendisine bu amaçla makul bir yardım yapılabilir, (parasal) yardım bahşetmeyeceğiz.

Madde 22. Bir din adamı, ikametgâhı veya sahip olduğu herhangi bir mülk nedeniyle para cezasına çarptırılmaz; işlediği herhangi bir suçun vahametine göre ve bir din adamı olarak değeri gözetilmek suretiyle para cezasına çarptırılabilir.

Madde 56. Şayet Galliler, yasal olarak aynı hak ve imtiyazlara sahip olanlar tarafından yargılamaksızın İngiltere ve Galler'de mallarına el koymak suretiyle tarafımızca mülksüzleştirmiş ve imtiyazlarından mahrum edilmişlerse, bu durum derhal düzeltilecektir. Doğabilecek anlaşmazlıklar Marches'de mukim ve yasal olarak aynı hak ve imtiyazlara sahip olanlarca, söz konusu mülk İngiltere'de ise İngiltere yasaları uyarınca, Galler'de ise onların yasaları uyarınca karara bağlanacaktır. Aynı durum tebaamızın Galler'deki benzer davaları için de söz konusudur.

Madde 57. Şayet Galliler, yasal olarak aynı hak ve imtiyazlara sahip olanlar tarafından yargılamaksızın İngiltere ve Galler'de mallarına el koymak suretiyle babamız Kral Henry ve kardeşimiz Kral Richard tarafından mülksüzleştirmiş, imtiyazlarından mahrum edilmişse ve söz konusu mallar şayet bizim veya

⁹⁹ Schacht, J. (1977). *İslam Hukukuna Giriş*. (A. Mehmet Dağ, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi.

başkalarının elindeyse, bu durumu düzeltmek de bize düşer. Kendimize, bu konudaki dilekçeleri incelemek ve soruşturma yapmak üzere, haçlı seferine çıkmadan önce haçlı askerlerine tanıdığımız kadar süre tanıyor; eğer haçlı seferine çıkmışsak döner dönmez, çıkmamışsak behemehâl adaleti yerine getireceğimizi bildiriyoruz.

Madde 61. Krallığımızın ıslahı, baronlarımızla aramızdaki geçimsizliğin en iyi şekilde giderilmesi ve bunun sağlayacağı güven ve istikrar ortamından tebaamızın ılelebet yararlanabilmesi için, Tanrı'nın rızasıyla, aşağıdaki güvenceleri bahşediyoruz: Krallığımız baronları kendi aralarından uygun gördükleri yirmi beş kişi seçecek ve bu yirmi beş baron, işbu ferman uyarınca barışı sürdürmek ve korumak üzere, tüm güçleriyle kendilerine bahşedilen imtiyazlara riayet edecek ve herkes tarafından riayet edilmesini sağlayacaklardır; bir diğer ifadeyle, eğer biz veya yargıçlarımız veya icra memurlarımız veya diğer memurlarımız veya emrimizdeki herhangi bir kimse, herhangi bir durumda (bu bağlamda) ihmalkâr davranır veya işbu güvenlik ve barış kararlarının herhangi birini ihlal eder ve bu durum söz konusu yirmi beş barondan dördü tarafından tespit edilirse, (şövalyeler) bize gelmek veya yurtdışında bulunuyorsak başyargıcımıza gitmek suretiyle durumu bildirecek ve behemehâl düzeltilmesini talep edeceklerdir. Bu durum kırk gün içinde tarafımızca düzeltilmezse, söz konusu dört baron, vakayı diğer yirmi bir barona götürecek ve "yirmi beşler", tüm ülkeyi de arkalarına alarak, mağduriyet ortadan kalkıncaya dek bize, kraliçeye ve çocuklarına ve halkımıza zarar vermemek kaydıyla, gerekirse kalelerimizi, topraklarımızı ve mülkümüzü elimizden almak suretiyle bize, baskı dahil, ellerinden geleni yapacaklar; durum düzeltildikten sonra bize karşı yine eskisi gibi davranacaklardır. Her kim söz konusu yirmi beş barona itaat yemini etmek ister ve onlarla birlikte hareket edip kendi gücü oranında hizmet ederse, bunu yapmakta serbesttir ve engellenmeyecektir.

Mükellef haklarının Magna Carta' ya dayandığı iddia edilmektedir. Magna Carta' ya dayanarak yapılan; İnsan Hakları Evrensel Bildirisi gerekse Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde yer alan düzenlemeye göre insanlar keyfi olarak mülkiyet haklarından yoksun bırakılamaz ve vergilendirmenin sınırlandırılması gerekmektedir. Mükellef haklarının gelişmesi ve birey haklarının gelişmesi 2. Dünya savaşı sonrası

hızlanmıştır. “Anglo-sakson geleneğe sahip ülkelerde daha çok idari düzenlemeler ile mükellef haklarına yer verilmekte iken Kıta Avrupası ülkelerinde daha çok kanun yolu ile düzenlemeler yapılmaktadır.” Birçok ülke tarafından kabul edilen mükellef hakları konusunda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Buna rağmen uluslararası camiada belli bir standart yakalanamamıştır, ancak mükellef hakları konusunda genel kabul gören uygulamalar olduğunu söylemek mümkündür.¹⁰⁰

4.4 Adil Yargılanma ve Kendini Savunma Hakkı

Paul Koschaker Roma Hususi Hukukunun Ana Hatları isimli eserinde “*Hukuktaki terimler boşuna değil, bir illete ve sebebe dayanılarak konulur. İlet ve sebepler farklı olunca terimler de farklı olurlar. Bazen aynı terim farklı şeyleri ifade ettiği gibi; bazen da aynı şeyi farklı hukuklar, değişik terimlerle ifade etmiş olabilirler. Bugün bütün dünyanın Batı medeniyeti sebebiyle Roma hukuku ve Rönesans kültürünün etkisi altında kaldığı bir gerçektir*”¹⁰¹ demektedir.

Magna Carta da ise;

Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı), İnsan haklarını düzenleyen metinlerin başlangıcı olarak kabul edilmektedir ve adil yargılanma hakkı konusunda da önemli bir belge olduğu ileri sürülmektedir.

Magna Carta’da Adil Yargılanma hakkındaki yaklaşım; Davalar makul süre içerisinde bitirilmezse, davayı kazanan taraf gecikmeden dolayı hakkını tam olarak elde edemez ve zarara uğrar. Makul süre içerisinde sonuçlanmayan davalardan dolayı

¹⁰⁰ Er, Selami; Anayasa Mahkemesi Raportörü - Sayıştay Başdenetçisi. (Nisan-Haziran 2011). Mükellef Hakları ve Kamuda Faiz Uygulamaları. *Sayıştay Dergisi Sayı 81*, 5-7.

¹⁰¹ Koschaker, P. (1971). Roma Hususi Hukukunun Ana Hatları. Ankara: Sevinç Matbaası.

yargıdan kaçış başlar ve yargıdan kaynaklanan boşluklar illegal yollarla doldurulur.¹⁰²

Medine Vesikası bu konuda;

Medine vesikası sadece teorik, yazıda kalan bir metin değildir. Başarıyla uygulanmış bir uzlaşma metnidir. Metinde ve uygulamada şehrin müşterek hayatını, savunmasını, güvenliğini, huzurunu ilgilendiren konularda kentte yaşayan farklı toplumsal kesimlerin ortak kararına riayet edilmiş, uygulamaların mutabakatla olmasına itina gösterilmiştir.¹⁰³

Adil Yargılanma ve Kendini Savunma Hakkı ile ilgili olan maddeler şu şekildedir;

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi;

Madde 6- Herkesin, her nerede olursa olsun, hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı vardır.

Medine Vesikası;

Madde 13 — Takva sahibi mü'minler, kendi aralarından mütecavize veya haksız bir fiil ika'ını tasarlayan yahut bir cürüm yahut bir hakka tecavüz veyahut da mü'minler arasında bir karışıklık çıkarma kasdını taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evlâdı bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.

¹⁰² Kaşıkara, M. S. (2009). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı. *TBB Dergisi*, s. 231-259.

¹⁰³ Akpınar, M., & Yaman, Ö. F. (2013). Yönetişim Perspektifiyle Medine Vesikası'nın İncelenmesi. *Proceedings of International Turgut Ozal Congress* (s. 363). Ankara: Turgut Özal Üniversitesi.

Madde 16 — Yahudilerden bize tabi olanlar, zulme uğramaksızın ve onlara muarız olanlarla yardımlaşılmaksızın yardım ve müzaheretimize hak kazanacaklardır.

Madde 22 — Bu sahife (yazı) nın muhteviyatını kabul eden, Allah'a ve ahiret gününe inanan bir mü'minin bir katile yardım etmesi ve ona sığınacak bir yer temin etmesi helal (doğru) değildir; ona yardım eden veya sığınacak bir yer gösterene kıyamet günü, Allah'ın lanet ve gadabı nasib olacaktır ki, o zaman artık kendisinden ne bir para tediyesi ne de bir taviz bedeli alınacaktır.

Madde 23 — Üzerinde ihtilafa düştüğünüz herhangi bir şey, Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir, selâm O'na olsun.

Madde 25 — a) BenûAvf Yahudileri mü'minlerle birlikte— (İbn Hişam'da bu, «ma'a» (yani «ile») olarak; Ebû Ubeyd'de ise «min» (yani «den») olarak zikredilir) — bir ümmet (camia) teşkil ederler. Yahudilerin dinleri kendilerine, mü'minlerin dinleri kendilerinedir. Buna, gerek, mevlâları ve gerekse bizzat kendileri dahildirler.

Madde 25 — b) Yalnız kim ki haksız bir fiil irtikâb eder veya bir cürüm ika eder, o sâdece kendine ve aile efradına zarar vermiş olacaktır.

Madde 36 — a) Bunlardan (Yahudilerden) hiçbir kimse (Müslümanlarla birlikte bir askerî sefere), Muhammed (sav)'in müsaadesi olmadan çıkmayacaktır.

Madde 36 — b) Bir yaralamanın intikamını almak yasak edilemeyecektir. Muhakkak ki, bir kimse, bir adam öldürecek olursa neticede kendini ve aile efradını mes'uliyet altına sokar; aksi halde haksızlık olacaktır (yani bu kaideye riayet etmeyen bir kimse haksız vaziyette olacaktır). Allah bu yazıya en iyi riayet edenlerle beraberdir.

Magna Carta;

39. Hiç kimse, önce kraliyet yasaları veya lordunun adil yargısına muhatap olmadan tutuklanmayacak, hapse atılmayacak, malına el konmayacak, suçlu ilan

edilmeyecek, sürgüne gönderilmeyecek veya herhangi bir başka biçimde helak edilmeyecektir.

4.5. İnanç Özgürlüğü Hakkı

Ahmet Hamdi Akseki, İslam isimli eserinde şu şekilde değerlendirme yapmaktadır; “*Netice olarak İslam ve Kuran-ı Kerime göre din denildiği zaman sadece birey ile Allah arasındaki münasebetler değil veya sadece inanç, dua ve ibadet değil, bütün bunlarla birlikte toplum düzeni, toplumdaki hak ve vazifeleri, yetki ve sorumlulukları, karşılıklı alacak ve borçları belirleyen bir düzendir. Bir hukuk nizamıdır. İslam'da sadece iman, ibadet, ekonomi ve hukuk değil, ahlak da aynı zamanda dine dayanır. Yani ahlakın kaynağı dindir.*”¹⁰⁴

İsmail Fenni Ertuğrul, Hakikat Nurları isimli eserinde “*Hâlbuki Hıristiyanlıkta “Asli Günah” ya da “İlk Günah” inancı bulunmaktadır. Buna göre Hz. Âdem ile eşi Havva yasak meyveden yedikleri için onların neslinden gelen çocukların hepsini Allah ateşte yakmaya mahkûm etmiştir. Sonra Hz. İsa, bu günaha kefarete olmak üzere haç üstünde canını feda ederek, insanlara miras kalan bu günahı affettirmiştir. St. Augustinus tarafından icat edilen bu Asli Günah inancı M.S. 416 yılında Mileve Konsili'nce tasdik edilmiştir*”¹⁰⁵ demektedir.

Din ve vicdan özgürlüğü açısından “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)” nezdinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)‘ nin 9. Maddesinde din ve vicdan özgürlüğünden düşünce, vicdan ve inanç özgürlüğünün birinci boyutu vicdanî özgürlükle, ikinci boyutu ise inancı dışa vurma veya izhar etmeyle

¹⁰⁴ Akseki, A. H. (1981). İslam. (H. T. Feyizli, Dü.) Ankara: Gaye Matbaası.

¹⁰⁵ Ertuğrul, İ. F. (1994). Hakikat Nurları. İstanbul: Sebil Yayınları, s.212

ilgilidir.¹⁰⁶ *İnsan hakları hiçbir ayırım gözetilmeksizin tüm insanlara tanınmıştır ve bunlardan vazgeçmek bireyin inisiyatifinde değildir.*¹⁰⁷

Kolektif Hakları konusunda Douglas Sanders,;”*ırk, cins, yaş, siyasi veya dini inanç, milliyet, evlilik durumu, cinsel yönelim, sınıf, dil ve engellilik gibi grup özelliklerine sahip grupların üyelerinin ayrımcılığa karşı mücadelelerini kişi haklarını talep etme arayışı*” olarak değerlendirmektedir. Medine Vesikası insan haklarıyla ilgili modern yorum ve yaklaşımları aratmayacak şekilde din ve vicdan, inanç ve ibadet özgürlüğüne önem vermekte, insanların değerlerini ve yaşam tarzlarını güvence altına almaktadır. Medine vesikasının 25. Maddesine göre, din ve inanç özgürlüğü yalnız Müslümanlara değil, gayri Müslimlere de tanınmıştır. Kentte bulunan Yahudiler de herhangi bir baskı altında kalmadan dinlerini açık bir şekilde yaşayabileceklerdir. Yönetişim kavramının özellikle kentin düşmana karşı müdafaasında çok açık bir şekilde ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

37, 38, 24, 44. Maddelerde, Medine’ye saldırı olursa ve şehrin müdafaasına ihtiyaç olursa veya bir savaş çıkarsa, savaşın masraflarını kendileri karşılayacak, savaş başlatanlara karşı herkesin bir diğeri ile yardımlaşacağı hüküm altına alınmaktadır. Medine vesikasına göre “dinî sebeplerden dolayı bir saldırı olursa, biri diğeri ile yardımlaşmak zorunda olmayacaktır.” bu madde ile ortak bir yaşam ve yönetim mutabakatı olmasına rağmen vesika toplumsal kesimleri inançlarına ve değerlerine rağmen savaşıma zorlamamaktadır. Onların değerlerine ve inançlarına saygı esaslı, gönüllülüğe dayalı bir düzen kurmaktadır.

Medine anayasasının 46 ve 47. Maddeleri, Medine’de yaşayan herkesi kuşatıcı şekilde, birlikte ve özgürce yaşamayı mümkün kılacak tarzda toplumsal

¹⁰⁶ Ağırbaşı, Ş. (2012). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Din ve Vicdan Özgürlüğü. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 83.

¹⁰⁷ Yürük, A. T. (1998). *Çağdaş Toplumda İnsan Haklarının Doğuşu ve Gelişimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

ilişkilerin iyi bir şekilde devam etmesini, insanların güven içinde olduklarını ifade ederek son bulmaktadır. Böylece kişilerin vazgeçilmez haklarından olan yaşama ve inanç özgürlüğü, hatta insanlık onuru muhafaza altına alınmıştır. Ayrıca sosyal yaşamda vatandaşla devlet arasında yaşanacak olan her türlü münasebet anayasada yerini bulmuş ve bu prensipler Medine toplumunun ekseriyeti tarafından da benimsenmiştir.

İnanç Özgürlüğü Hakkı ile ilgili olan maddeler şu şekildedir;

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi;

Madde 9- Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

Medine Vesikası;

Madde 24 — Yahudiler, Mü'minler gibi muharebe devam ettiği müddetçe (kendi harb) masraflarını karşılamak mecburiyetindedirler.

Madde 37 — a) (Bir harb vukuunda) Yahudilerin masrafları kendi üzerine ve müslümanların masrafları kendi üzerinedir. Muhakkak ki, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimselere harb açanlara karşı, onlar kendi aralarında yardımlaşacaklardır. Onlar arasında hayırhahlık ve iyi davranış bulunacaktır.(Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareketler olmayacaktır.

Madde 37 — b) Hiç kimse müttefikine karşı bir cürüm ika edemez; muhakkak ki zulmedilene yardım edilecektir.

Madde 38 — Yahudiler Müslümanlarla birlikte, beraberce harb ettikleri müddetçe masrafta bulunacaklardır.

Madde 44 — Onlar (Yani Müslümanlar ve Yahudiler) arasında, Yesrib'e hücum edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır.

Madde 46 — Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler için ihdas edilen şartlar, aynı şekilde Evs Yahudilerine, yani onların mevlâlarına ve bizzat kendi şahıslarına, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler tarafından sıkı ve tam bir muhafazakârlık ile tatbik olunur. (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır. Ve haksız şekilde kazanç temin edenler, sâdece kendi nefesine zarar vermiş olurlar. Allah bu sahifede (yazıda) gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel riayet edenlerle beraberdir.

Madde 47 — Bu kitab (yazı), bir haksız fiil ika eden veya cürüm işleyen (ile ceza) arasına engel olarak giremez. Kim ki, bir harbe çıkar, emniyette olur veya kim ki, Medine'de kalırsa yine emniyet içindedir; haksız bir fiil ve cürüm ikaı halleri müstesnadır. Allah ve Resulullah Muhammed (s.a.v.) himayelerini, (bu sahifeyi) tam bir sadâkat ve dikkat içinde muhafaza eden kimseler üzerinde tutacaklardır.¹⁰⁸

Magna Carta;

İnanç Özgürlüğü Hakkı konusunda Magna Carta'da herhangi bir madde bulunmamaktadır.

¹⁰⁸ Akpınar, M., & Yaman, Ö. F. (2013). Yönetişim Perspektifiyle Medine Vesikası'nın İncelenmesi. *Proceedings of International Turgut Ozal Congress* (s. 363). Ankara: Turgut Özal Üniversitesi.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

“İnsan Hakları Perspektifinden Medine Vesikası ve Magna Carta' nın Karşılaştırılması” konulu çalışmamda temel insan haklarından;

1. Yaşama Hakkı
2. Eğitim Hakkı
3. Mülk Edinme Hakkı
4. Adil Yargılanma ve Kendini Savunma Hakkı
5. İnanç Özgürlüğü Hakkı

ana başlıklarında değerlendirme yapacak olursak, yukarıda zikredilen 5 (beş) madde hakkında ayrıntılara girilerek değerlendirilmeye çalışılmaktadır.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda tarihi vesika olarak kabul gören Medine Vesikası ve Magna Carta' da buldukları zamana göre kişilere sağlanan hakların yazılı metin haline getirilmiş olması açısından çok önemli olduğu kanaatine varılmıştır. Yaşama hakkı konusunda İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde yaşama hakkı konusunda; 3. Maddede ifade edildiği üzere “Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır” şeklinde ifade edilmektedir. Yaşama hakkı konusunda Medine vesikasının 39. Maddesine göre “haram, korunmuş, kan dökülmesi yasak alan” ilan edilmiştir.

Eğitim hakkı konusunda;

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 26. maddesi çok açık ve net şekilde şu şekildedir.

Madde 26

1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yükseköğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

2. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirilmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

3. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.

Medine Vesikası, her millete kendi hukukunu uygulama, eğitimini yapma, dilini konuşma, dinini yaşama hakkı veren bir belgedir.

Mülk edinme hakkı konusunda;

Mükellef haklarının Magna Carta' ya dayandığı iddia edilmektedir. Magna Carta'ya dayanarak yapılan; İnsan Hakları Evrensel Bildirisi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde belirtilen düzenlemeye göre insanlar keyfi olarak mülkiyet haklarından yoksun bırakılamaz ve vergilendirmenin sınırlandırılması gerekmektedir. Özel mülkiyet kavramı batı dünyasında 18. Yy. da gelişmiş ve diğer medeniyetleri de etkilemiştir.

Adil yargılanma ve Kendini savunma hakkı konusunda;

Yaygın görüşe göre; insan haklarının düzenlenmesine Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı) ile başlanmış olup aynı zamanda insanların adil yargılanması hususunda hak elde etmeleri hususunda önemli bir yer teşkil etmektedir.

Medine vesikası ise teorik, yazıda kalan bir metin değildir. Başarıyla uygulanmış bir uzlaşma metnidir. Metinde ve uygulamada şehrin müşterek hayatını, savunmasını, güvenliğini, huzurunu ilgilendiren konularda kentte yaşayan farklı toplumsal kesimlerin ortak kararına riayet edilmiş, uygulamaların mutabakatla olmasına itina gösterilmiştir. Medine Vesikasının; insanların huzurlu yaşamaları konusunda verilen güvenceleri; Magna Carta' dan 593 yıl önce hayata geçirecek şekilde kayıt altına alındığını görmekteyiz.

İnanç özgürlüğü hakkı konusunda;

İnanç özgürlüğü konusunda Magna Carta'da bahsedilmemesi dikkat çekmektedir. Magna Carta' dan 593 yıl önce yazılan Medine Vesikasında 46 ve 47. Maddelerde inanç özgürlüğü hakkında herkesi kucaklamakta ve insanların Medine'de barış içerisinde yaşaması sağlanmaktadır. İnsanların en temel haklarından olan yaşama ve inanç özgürlüğü hakları koruma altına alınmaktadır. Medine sözleşmesinde insanlık haysiyet ve onurunun da güvence altına alındığı görülmektedir.

İnsan hak ve özgürlüklerinin yazılı olduğu belgelerden bazıları; Medine Vesikası, Magna Carta, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi, Cenevre Sözleşmeleri gibi pek çok yazılı metin oluşturulmuştur. Bunların tamamı insanların huzurlu ve güven içinde yaşamasını temin etmeyi amaçlamıştır.

Tarihi süreç içinde yapılan araştırma ve değerlendirmeler sonucunda araştırmacılar; insanların en huzurlu ve güvenli olarak yaşadıkları dönem olarak Saadet Asrı olarak bahsedilen Medine Site Devleti yönetimini göz ardı edememektedirler.

KAYNAKÇA

- Ağırbaşlı, ř. (2012). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Çerçevesinde Din ve Vicdan Özgürlüğü. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 83.
- Akgündüz, A. (2007). *Belgeler Gerçekleri Konuşuyor*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı.
- Akpınar, M., & Yaman, Ö. F. (2013). Yönetişim Perspektifiyle Medine Vesikası'nın İncelenmesi. *Proceedings of International Turgut Ozal Congress* (s. 363). Ankara: Turgut Özal Üniversitesi.
- Akpınar, M. (2011). Turgut Özal Üniversitesi. *Siyaset Bilimi Ders Notları*. Ankara.
- Akseki, A. H. (1981). *İslam*. (H. T. Feyizli, Dü.) Ankara: Gaye Matbaası.
- Arkoun, M. (1994). *Rethinking Islam: Common Questions, Uncommon Answers*. (R. D. Lee, Çev.) Boulder: Westview Press.
- Arpacı, S. (Eylül 2006). Osmanlı Hoşgörüsünün Adı: Millet Sistemi. *Sızıntı*(332).
- Begoviç, A. İ. (1993). *Doğu ve Batı Arasında İslam*. (S. şaban, Çev.) İstanbul: Oğul Matbaacılık.
- Bielefeldt, H. (2006). *Human Rights* (Cilt 2). Leiden: The Brill Dictionary of Religion.
- Bilmen, Ö. N. (1970). *Hukuk-ı İslamiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Bulaç, A. (1992). Medine Vesikası hakkında Genel Bilgiler. *Birikim Dergisi*(38-39).
- Davud, E. (2007). *Sünen Tirmizi, Diyat, 21*. (A. Parlıyan, Dü.) Konya: Konya Kitapçılık.
- Dönmezer, S. (1992). İnsan Hakları Kavramının Devlet Yönetim Felsefesinde Yerleşmesi ve Kurumlaşması. *Türklerde İnsani Değerler ve İnsan Hakları* (s. 3). İstanbul: Türk Kültürüne Hizmet Vakfı.
- Drew, K. F. (2004). *Magna Carta*. London: Greenwood Publishing.
- Er, S. (2011). Anayasa Mahkemesi Raportörü - Sayıştay Başdenetçisi.. Mükellef Hakları ve Kamuda Faiz Uygulamaları. *Sayıştay Dergisi Sayı 81*, 5-7.

- Erbay, A. (2009). İnsan Hakları ve Demokrasi Açısından Yurttaşlık. *International Congress On Intercultural Dialogue and Education* (s. 2-8). Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Erdem, M. (2012). Some Observations on the Form of "The Madina Document" and Its Translations to Turkish. *The Journal of Academic Social Science Studies Volume 5 Issue 8*, 525-542.
- Eroğlu, O. (2013). Vergi Ceza Hukuku Açısından Kanunîlik İlkesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 158-160.
- Ertuğrul, İ. F. (1994). *Hakikat Nurları*. İstanbul: Sebil Yayınları.
- Eskicioğlu, O. (1996). *İslam Hukuku Açısından Hukuk ve İnsan Hakları*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Gündüz, A. (2000). *İnsan hakları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Hakyemez, Y. Ş. (2011). İnsan Onuruna Dayanan Yeni Anayasa. *Stratejik Düşünce Dergisi*, 49-53.
- Hamidullah, M. (1995). İslam Anayasa Hukuku. 163. (V. Akyüz, Derleyici) İstanbul: Beyan Yayınları.
- Hamidullah, M. (2007). *İslam'da Devlet İdaresi*. (H. Aktaş, Çev.) İstanbul: Beyan Yayınları.
- Hazard, P. (1995). İslamda İnsan Hakkı ve Adalet Kavramı. *İnsan Hakları Sempozyumu* (s. 280). İstanbul: Eramat.
- Hossein, S. (2011). *Architecture & Politics*.
- Hussain, A. (2003). *This Tremor of Western Wisdom: A Muslim Response to Human Rights and the Decleration*. (J. R. Sharma, Dü.) Oxford: Oneworld.
- Ignatieff, M. (2001). *Human Rights as Politics and Idolatry*. New Jersey: Princeton University.
- İnci, F. (2011). Cumhuriyet Üniversitesi.. Medine Vesikası Bugün İçin Ne Anlatır? Sivas.
- Kaşıkkara, M. S. (2009). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. Maddesi Çerçevesinde Makul Süre İçerisinde Yargılanma Hakkı. *TBB Dergisi*, s. 231-259.
- Kaynar, M. K. (2004). Sayısal Verilerle Türkiye'de Hak ve Özgürlükler. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25.

- Koschaker, P. (1971). *Roma Hususi Hukukunun Ana Hatları*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Köktürk, A. (2011). Modern Öncesi Devletin Yönetim Anlayışı. *Journal of Security Strategies (Güvenlik Stratejileri Dergisi)*, 80.
- Köse, A. (2006). İnsan Hakları. *Köprü*.
- Malden, H. E. (1915). *Magna Carta Commemoration Essays*. Oxford: University of Oxford.
- Mercier, A. (1982). *İnsan Haklarının Felsefi Temelleri*. (İ. Kuçuradi, Dü.) Ankara: Meteksan.
- Ökten, A.N.; Kurtarır, E; Çekiç, T.i. (2013). Katılımın Yokluğunda Gezi’de Direniş. *TMMOB Şehir Plancıları Odası*, 46.
- Özpençe, A. i.; Özpençe, Ö; (2007). Dokuz Eylül Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü. Küreselleşme ve Uluslararası Kuruluşların Ulus-Devletin Vergilendirme Yetkisine Etkileri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* , 9.
- Rahman, F. (2004). İslami Yenilenme Makaleler. 118-120, 133. (A. Çiftçi, Çev.) Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Rawls, J. (2006). *Halkların Yasası ve "Kamusal Akıl Düşüncesinin Yeniden Ele Alınması"*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Sanıvar, R. (2012, Mart). İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’nin 6. Maddesi Çerçevesinde Adil Yargılanma Hakkı Ve Sanığa Tanınan Temel Haklar. *Doğu Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü’ne Kamu Hukuku Yüksek Lisans Tezi Olarak Sunulmuştur*. Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs: Doğu Akdeniz Üniversitesi Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.
- Saraç, Y. (2011). *Televizyon Haberlerinde İnsan Onuru ve Temel İnsan Haklarına Saygı*. Ankara: T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- Schacht, J. (1977). *İslam Hukukuna Giriş*. (A. Mehmet Dağ, Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Şafak, A. (2011). Anayasa Ön Çalışmaları ve Medine Sözleşmesi. *Stratejik Düşünce Dergisi*, 37-41.
- Tate, C. (2006). *Governments of the World: A Global Guide to Citizens' Rights and Responsibilities*. Detroit: Thomson Gale.

- Turner, R. V. (2003). *Magna Carta Through The Ages*. Great Britain: Pearson Education Limited.
- Ural, Y. (2008). *Türk Anayasal Sisteminde Cumhurbaşkanının Konumu ve Yetkilerine İlişkin Tartışma ve Öneriler Üzerine Bir İnceleme*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi .
- Ünal, A. (2013). *Kur'an-ı Kerim ve Meali*. İstanbul: Define Yayınları
- Yazır, E. H. (2009). *Hak Dini Kuran Dili 1*. İstanbul: Hisar Yayınları.
- Yürük, A. T. (1998). *Çağdaş Toplumda İnsan Haklarının Doğuşu ve Gelişimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>(Erişim Tarihi:17.03.2014)
- <http://www.kerimusta.com/magna-carta-buyuk-ferman-nedir/>(ErişimTarihi: 17.03.2014)

EK-1 İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir. 6 Nisan 1949 tarih ve 9119 Sayılı Bakanlar Kurulu ile “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin Resmi Gazete ile yayınlanması yayımdan sonra okullarda ve diğer eğitim müesseselerinde okutulması ve yorumlanması ve bu Beyanname hakkında radyo ve gazetelerde münasip neşriyatta bulunulması” kararlaştırılmıştır. Bakanlar Kurulu Kararı 27 Mayıs 1949 tarih ve 7217 Sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu;

İnsanlık topluluğunun bütün bireyleriyle kuruluşlarının bu Bildirgeyi her zaman göz önünde tutarak eğitim ve öğretim yoluyla bu hak ve özgürlüklere saygıyı geliştirmeye, giderek artan ulusal ve uluslararası önlemlerle gerek üye devletlerin halkları ve gerekse bu devletlerin yönetimi altındaki ülkeler halkları arasında bu hakların dünyaca etkin olarak tanınmasını ve uygulanmasını sağlamaya çaba göstermeleri amacıyla tüm halklar ve uluslar için ortak ideal ölçüleri belirleyen bu İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini ilan eder.

Madde 1- Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2- Herkes, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin bu Bildirge ile ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir. Ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyecektir.

Madde 3 -Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.

Madde 4- Hiç kimse kölelik veya kulluk altında bulundurulamaz, kölelik ve köle ticareti her türlü biçimde yasaktır.

Madde 5- Hiç kimseye işkence yapılamaz, zalimce, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz ve ceza verilemez.

Madde 6- Herkesin, her nerede olursa olsun, hukuksal kişiliğinin tanınması hakkı vardır.

Madde 7- Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasanın korunmasından eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Herkesin bu Bildirgeye aykırı her türlü ayırım gözetici işleme karşı ve böyle işlemler için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır.

Madde 8- Herkesin anayasa yada yasayla tanınmış temel haklarını çiğneyen eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yoluna başvurma hakkı vardır.

Madde 9- Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

Madde 10- Herkesin, hak ve yükümlülükleri belirlenirken ve kendisine bir suç yüklenirken, tam bir şekilde davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından hakça ve açık olarak görülmesini istemeye hakkı vardır.

Madde 11

1. Kendisine bir suç yüklenen herkes, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı açık bir yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır.

2. Hiç kimse işlendiği sırada ulusal yada uluslararası hukuka göre bir suç oluşturmayan herhangi bir eylem veya ihmalden dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 12- Kimsenin özel yaşamına, ailesine konutuna ya da haberleşmesine keyfi olarak karışılmaz, şeref ve adına saldırılamaz. Herkesin bu gibi karışma ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 13

1. Herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkı vardır.

2. Herkes, kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahiptir.

Madde 14

1. Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.

2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ülkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.

Madde 15

1. Herkesin bir yurttaşlığa hakkı vardır.

2. Hiç kimse keyfi olarak yurttaşlığından veya yurttaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 16

1. Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır.

2. Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleriyle yapılır.

3. Aile, toplumun, doğal ve temel unsurudur, toplum ve devlet tarafından korunur.

Madde 17

1. Herkesin tek başına veya başkalarıyla ortaklaşa mülkiyet hakkı vardır.

2. Hiç kimse keyfi olarak mülkiyetinden yoksun bırakılamaz.

Madde 18- Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, din veya topluca, açık olarak ya da özel biçimde öğrenim, uygulama, ibadet ve dinsel törenlerle açığa vurma özgürlüğünü içerir.

Madde 19- Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu

olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

Madde 20

1. Herkesin silahsız ve saldırısız toplanma, dernek kurma ve derneğe katılma özgürlüğü vardır.

2. Hiç kimse bir derneğe girmeye zorlanamaz.

Madde 21

1. Herkes, doğrudan veya serbestçe seçilmiş temsilciler aracılığı ile ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir.

2. Herkesin ülkesinin kamu hizmetlerinden eşit olarak yararlanma hakkı vardır.

3. Halkın iradesi hükümet otoritesinin temelidir. Bu irade, gizli veya serbestliği sağlayacak benzeri bir yöntemle genel ve eşit oy verme yoluyla yapılacak ve belirli aralıklarla tekrarlanacak dürüst seçimlerle belirlenir.

Madde 22- Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvenliğe hakkı vardır. Ulusal çabalarla ve uluslararası işbirliği yoluyla ve her devletin örgütlenmesine ve kaynaklarına göre, herkes onur ve kişiliğinin serbestçe gelişim için gerekli olan ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.

Madde 23

1. Herkesin çalışma, işini serbestçe seçme, adaletli ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır.

2. Herkesin, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır.

3. Herkesin kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır ve gerekirse her türlü sosyal koruma önlemleriyle desteklenmiş bir yaşam sağlayacak adil ve elverişli bir ücrete hakkı vardır.

4. Herkesin çıkarını korumak için sendika kurma veya sendikaya üye olma hakkı vardır.

Madde 24- Herkesin dinlenmeye, eğlenmeye, özellikle çalışma süresinin makul ölçüde sınırlandırılmasına ve belirli dönemlerde ücretli izne çıkmaya hakkı vardır.

Madde 25

1. Herkesin kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için beslenme, giyim, konut ve tıbbi bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ve kendi iradesi dışındaki koşullardan doğan geçim sıkıntısı durumunda güvenlik hakkına sahiptir.

2. Anaların ve çocukların özel bakım ve yardım görme hakları vardır. Bütün çocuklar, evlilik içi veya evlilik dışı doğmuş olsunlar, aynı sosyal güvenceden yararlanırlar.

Madde 26

1. Herkes eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel eğitim aşamasında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yüksek öğretim, yeteneklerine göre herkese tam bir eşitlikle açık olmalıdır.

2. Eğitim insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel topluluklar

arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu özendirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki çalışmalarını geliştirmelidir.

3. Çocuklara verilecek eğitimin türünü seçmek, öncelikle ana ve babanın hakkıdır.

Madde 27

1. Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir.

2. Herkesin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

Madde 28- Herkesin bu Bildirgede öngörülen hak ve özgürlüklerin gerçekleşeceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Madde 29

1. Herkesin, kişiliğinin serbestçe ve tam gelişmesine olanak veren topluma karşı ödevleri vardır.

2. Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken, başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ve demokratik bir toplumda genel ahlak ve kamu düzeniyle genel refahın gereklerinin karşılanması amacıyla yalnız yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olur.

3. Bu hak ve özgürlükler hiçbir koşulda Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde 30- Bu bildirgenin hiçbir kuralı, herhangi bir devlet, topluluk veya kişiye, burada açıklanan hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan bir girişimde veya eylemde bulunma hakkını verir biçimde yorumlanamaz.¹⁰⁹

¹⁰⁹ <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> (Erişim Tarihi:17.03.2014)

EK-2 MEDİNE VESİKASI

Rahman ve Rahim Olan Allah'ın Adıyla

Madde 1 — Bu kitap (yazı), Peygamber Muhammed tarafından Kureyşli ve Yesribli Mü'minler ve Müslümanlar ve bunlara tâbi olanlara sonradan iltihak etmiş olanlar ve onlarla beraber cihad edenler için (olmak üzere tanzim edilmiştir).

Madde 2 — İşte bunlar, diğer insanlardan ayrı bir ümmet (camia) teşkil ederler.

Madde 3 — Kureyş'ten olan muhacirler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, kan diyetlerini ödemeye iştirak ederler ve onlar harp esirlerinin fidye-i necatını Mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.

Madde 4 — Benû Avf'lar, kendi aralarında adet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye iştirak edeceklerdir ve (müslümanların teşkil ettiği) her zümre harp esirlerinin fidye-i necatını Mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.

Madde 5 — Benû Hâris'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin fidye-i necatını Mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.

Madde 6 — Benû Sâide'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her zümre harp esirlerinin fidye-i necatını, Mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.

Madde 7 — Benû Cuşem'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her zümre harp esirlerinin fidye-i necatını, Mü'minler arasındaki iyi ve makul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.

Madde 8 — Benû'n-Neccâr'lar, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin fidye-i necatını, Mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.

Madde 9 — Benû Amr İbn Avf'lar, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin fidye-i necatını, Mü'minler arasındaki iyi ve ma'kul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edecektir.

Madde 10 — Benû'n-Nebî't'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin fidye-i necatını, Mü'minler arasındaki iyi ve Mâkul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir.

Madde 11 — Benûl-Evs'ler, kendi aralarında âdet olduğu veçhile, evvelki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin fidye-i necatını, Mü'minler arasındaki iyi ve ma'kul bilinen esaslara ve adalet umdelerine göre tediyeye iştirak edeceklerdir,

Madde 12 — a) Mü'minler, kendi aralarında ağır malî mesuliyetler altında bulunan hiç kimseyi (bu halde) bırakmayacaklar, fidyei necat veya kan diyeti gibi borçlarını iyi ve makul bilinen esaslara göre vereceklerdir

Madde 12 — b) Hiçbir Mü'min, diğer bir mü'minin mevlâ (kendisi ile akdî kardeşlik rabıtası kurulmuş kimse) sına müracaat edemez. (Diğer okunuşa göre) : Hiçbir mü'mîn, diğer bir mü'minin mevlâsı ile onun aleyhinde olmak üzere bir anlaşma yapmayacaktır.

Madde 13 — Takva sahibi mü'minler, kendi aralarından mütecavize veya haksız bir fiil ika'ını tasarlayan yahut bir cürüm yahut bir hakka tecavüz veyahut da mü'minler arasında bir karışıklık çıkarma kasdını taşıyan kimseye karşı olacaklar ve bu kimse onlardan birinin evlâdı bile olsa, hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır.

Madde 14 — Hiçbir mü'min, bir kâfir için, bir mü'mini öldüremez ve mü'min aleyhine hiçbir kâfire yardım edemez.

Madde 15 — Allah'ın zimmeti (himaye ve teminatı) bir tektir: (Mü'minlerin) en ehemmiyetsizlerinden birinin (himayesi) onların hepsi için hüküm ifade eder. Zira, mü'minler diğer insanlardan ayrı olarak birbirlerinin mevlâsı (kardeşi) durumundadırlar.

Madde 16 — Yahudilerden bize tabi olanlar, zulme uğramaksızın ve onlara muarız olanlarla yardımlaşılmaksızın yardım ve müzaheretimize hak kazanacaklardır.

Madde 17 — Sulh, mü'minler arasında bir ve tektir. Hiçbir mü'min Allah yolunda girişilen bir harpde, diğer mü'minleri hariç tutarak, bir sulh anlaşması akdedemez; bu sulh ancak onlar (mü'minler) arasında umumiyet ve adalet esasları üzere yapılacaktır.

Madde 18 — Bizimle beraber harbe iştirak eden bütün (askeri) birlikler, birbirleriyle münavebe edeceklerdir.

Madde 19 — Mü'minler birbirlerinin Allah yolunda (uğrunda) akan kanlarının intikamını alacaklardır.

Madde 20 — a) Takva sahibi mü'minler en iyi ve en doğru yol üzerinde bulunurlar.

Madde 20 — b) Hiçbir müşrik, bir Kureyşlinin mal ve canını himayesi altına alamaz ve hiçbir mü'mine bu hususta engel olamaz. (Yani Kureyşlilere tecavüz etmesine mani olamaz).

Madde 21 — Herhangi bir kimsenin bir mü'minin ölümüne sebep olduğu kat'i delillerle sabit olur da, maktulün vesilesi (yani hakkını müdafaa eden) rıza göstermezse, kısas hükümlerine tabi olur, bu halde, bütün mü'minler ona karşı olurlar. Ancak bunlara sadece (bu kaidenin) tatbiki için hareket etmek helâl (doğru) olur.

Madde 22 — Bu sahife (yazı) nın muhteviyatını kabul eden, Allah'a ve ahiret gününe inanan bir mü'minin bir katile yardım etmesi ve ona sığınacak bir yer temin etmesi helal (doğru) değildir; ona yardım eden veya sığınacak bir yer gösterene kıyamet günü, Allah'ın lanet ve gadabı nasib olacaktır ki, o zaman artık kendisinden ne bir para tediyesi ne de bir taviz bedeli alınacaktır.

Madde 23 — Üzerinde ihtilafa düştüğünüz herhangi bir şey, Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir, selâm O'na olsun.

Madde 24 — Yahudiler, Mü'minler gibi muharebe devam ettiği müddetçe (kendi harb) masraflarını karşılamak mecburiyetindedirler.

Madde 25 — a) BenûAvf Yahudileri mü'minlerle birlikte— (İbn Hişam'da bu, «ma'a» (yani «ile») olarak; Ebû Ubeyd'de ise «min» (yani «den») olarak zikredilir) — bir ümmet (camia) teşkil ederler. Yahudilerin dinleri kendilerine, mü'minlerin dinleri kendilerinedir. Buna, gerek, mevlâları ve gerekse bizzat kendileri dahildirler.

Madde 25 — b) Yalnız kim ki haksız bir fiil irtikâb eder veya bir cürüm ika eder, o sâdece kendine ve aile efradına zarar vermiş olacaktır.

Madde 26 — Benû'n-Neccâr Yahudileri de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.

Madde 27 — Benû'l-Hâris Yahudileri de, Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.

Madde 28 — Benû Sâide yahudileri de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.

Madde 29 — Benû Cuşem Yahudileri de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.

Madde 30 — Benû'l-Evs Yahudileri de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.

Madde 31 — Benû Sa'lebe Yahudileri de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır. Yalnız, kim ki, haksız bir fiil irtikâb eder veya bir cürüm ika eder, o sadece kendini ve aile efradını zarardîde etmiş olacaktır.

Madde 32 — Cefne (ailesi) Sa'lebe'nin bir koludur; bu bakımdan Sa'lebeler gibi mülâhaza olunacaklardır.

Madde 33 — Benû'ş-Şuteybe de Benû Avf Yahudileri gibi aynı (haklara) sahip olacaklardır.(Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır.

Madde 34 — Sa'lebe'nin mevlâları, bizzat Sa'lebeler gibi mülâhaza olunacaklardır.

Madde 35 — Yahudilere sığınmış olan kimseler (Bitâne), bizzat Yahudiler gibi mülâhaza olunacaklardır.

Madde 36 — a) Bunlardan (Yahudilerden) hiçbir kimse (Müslümanlarla birlikte bir askerî sefere), Muhammed (sav)'in müsaadesi olmadan çıkmayacaktır.

Madde 36 — b) Bir yaralamanın intikamını almak yasak edilemeyecektir. Muhakkak ki, bir kimse, bir adam öldürecek olursa neticede kendini ve aile efradını mes'uliyet altına sokar; aksi halde haksızlık olacaktır (yani bu kaideye riayet etmeyen bir kimse haksız vaziyette olacaktır). Allah bu yazıya en iyi riayet edenlerle beraberdir.

Madde 37 — a) (Bir harb vukuunda) Yahudilerin masrafları kendi üzerine ve müslümanların masrafları kendi üzerinedir. Muhakkak ki, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimselere harb açanlara karşı, onlar kendi aralarında yardımlaşacaklardır. Onlar arasında

hayırhahlık ve iyi davranış bulunacaktır.(Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareketler olmayacaktır.

Madde 37 — b) Hiç kimse müttefikine karşı bir cürüm ika edemez; muhakkak ki zulmedilene yardım edilecektir.

Madde 38 — Yahudiler Müslümanlarla birlikte, beraberce harb ettikleri müddetçe masrafta bulunacaklardır.

Madde 39 — Bu sâhifenin (yazının) gösterdiği kimseler için Yesrib vadisi dahili (cevf), mukaddes (haram) bir yerdir.

Madde 40 — Himaye altındaki kimse (car), bizzat himaye eden kimse gibidir; ne zulmedilir ve ne de (kendisi) cürüm ika edecektir.

Madde 41 — Himaye verme hakkına sahip kimselerin izni müstesna, bir himaye hakkı verilemez.

Madde 42 — Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler, arasında zuhurundan korkulan bütün öldürme yahut münazaa vakalarının Allah'a ve Rasulullah Muhammed (s.a.v.)'e götürmeleri gerekir. Allah, sâhifeye (yazıya) en kuvvetli ve en iyi riayet edenlerle beraberdir.

Madde 43 — Ne Kureyşliler ve ne de onlara yardım edecek olanlar, himaye altına alınmayacaklardır.

Madde 44 — Onlar (Yani Müslümanlar ve Yahudiler) arasında, Yesrib'e hücum edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır.

Madde 45 — a) Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlar tarafından) bir sulh akdetmeye veya bir sulh akdine iştirake davet olunurlarsa, bunu doğrudan doğruya akdedecekler veya ona iştirak edeceklerdir. Şayet onlar (Yahudiler), (Müslümanlara) aynı şeyleri teklif edecek olurlarsa, Mü'minlere karşı aynı haklara sahip olacaklardır; din mevzuunda girişilen harb vak'aları müstesnadır.

Madde 45 — b) Herbir zümre kendilerine ait mıntıka (gerek müdafaa ve gerekse sair ihtiyaçlar hususunda) dan sorumludur.

Madde 46 — Bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler için ihdas edilen şartlar, aynı şekilde Evs Yahudilerine, yani onların mevlâlarına ve bizzat kendi şahıslarına, bu sahifede (yazıda) gösterilen kimseler tarafından sıkı ve tam bir muhafazakârlık ile tatbik olunur. (Kaidelere) muhakkak riayet edilecek, bunlara aykırı hareket olmayacaktır. Ve haksız şekilde

kazanç temin edenler, sâdece kendi nefesine zarar vermiş olurlar. Allah bu sahifede (yazıda) gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel riayet edenlerle beraberdir.

Madde 47 — Bu kitab (yazı), bir haksız fiil ika eden veya cürüm işleyen (ile ceza) arasına engel olarak giremez. Kim ki, bir harbe çıkar, emniyette olur veya kim ki, Medine'de kalırsa yine emniyet içindedir; haksız bir fiil ve cürüm ikaı halleri müstesnadır. Allah ve Resulullah Muhammed (s.a.v.) himayelerini, (bu sahifeyi) tam bir sadâkat ve dikkat içinde muhafaza eden kimseler üzerinde tutacaklardır.¹¹⁰

¹¹⁰ Akpınar, M., & Yaman, Ö. F. (2013). Yönetişim Perspektifiyle Medine Vesikası'nın İncelenmesi. *Proceedings of International Turgut Ozal Congress* (s. 363). Ankara: Turgut Özal Üniversitesi.

EK-3 MAGNA CARTA

Tanrı'nın inayetiyle İngiltere Kralı, İrlanda Lordu, Normandiya Dükü ve Anjou Kontu John'dan, Başpiskopos, Piskopos, Başrahip, Kont, Baron, Yargıç, Şerif, Vali, Subay ve tüm resmi nezaretçi ve idarecilere ve sadık tebaama selam.

Biliniz ki, bizler, Tanrı'nın huzurunda vâris ve atalarımızın ruhlarının selameti, Kutsal Kilisemizin tekamülü, Krallığımızın ıslahı için, muhterem babalarımız Canterbury Başpiskoposu Stephan, Kutsal Roma Kilisesi'nin Kardinali ve tüm İngiltere'nin Başpiskoposu'nun (...) nasihat ve tavsiyeleri uyarınca, işbu sözleşmeyle Kilise'yi ilelebet yaşatmak üzere tasdik ve kabul ettik.

1. İngiltere Kilisesi'nin özgür, hak ve imtiyazları itibariyle dokunulmaz olduğunu teyit ediyoruz. Bu taahhüde öylesine sadık kalınacaktır ki, baronlarla aramızda çıkan ihtilaftan önce ve Efendimiz Papa III. Innocent'in onayına sunmak suretiyle, özgür irademizle bahsettiğimiz bu sözleşme, İngiltere Kilisesi için birincil önemi haiz ve vazgeçilmez olduğu anlaşılan seçim özgürlüğünün Kilise'nin özgür iradesiyle alındığı intibamı yaratacaktır.

2. İşbu sözleşmeyle Krallığımızın özgür insanlarına, kendimize, vârislerimize ve onların vârislerine sonsuza dek sahip olacakları şu imtiyazları bahşediyoruz: Kontlarımız, baronlarımız veya diğerlerinden herhangi biri komutamızda askerlik yaptığı süre içinde ölürse ve mirasçısı reşit yaştaysa eski "huzur hakkı" yasasına tabi olacak; bir diğer ifadeyle, kontun vârisi veya vârisleri tüm kontluk süresi için yüz pound, baronun vârisi veya vârisleri tüm baronluk süresi için yüz pound, şövalyenin vârisi veya vârisleri tüm şövalyelik süresi için en çok yüz şilin, borcu daha az olan diğerleri ise (tarafımıza) daha az "huzur hakkı" ödeyeceklerdir.

3. Söz konusu vâris reşit olmayıp koruma altındaysa, mirası reşit olunca alacak ve "huzur hakkı" ödemeyecektir.

4. Reşit olmayan mirasçının topraklarıyla ilgilenen vasisi, bu topraklara iyi bakacak; elde edilen ürünlere ve çalışanlara zarar vermeyecek ve bu topraklardan makul oranda yararlanacaktır. Şayet söz konusu toprak tarafımızca bir şerifin veya muhatap olarak kabul edebileceğimiz bir başkasının gözetimine emanet edilecek

olursa ve bu şahıs emanete zarar verirse (ondan) zararı tazmin etmesi istenecek ve bu tazminat toprağa nezaret etmek üzere seçtiğimiz (başka) iki dürüst ve basiretli adama verilecektir. Eğer bu gibi arazileri satar veya bir başkasının gözetimine verirse ve o da toprağa zarar verirse, yukarıda belirtildiği üzere, karşısında muhatap olarak bizi bulacaktır.

5.Söz konusu vasi arazideki evlere, parklara, ağillara, göletlere, değirmenlere ve araziyle ilgili tüm diğer şeylere vesayeti süresince ve vesayetin bir parçası olarak iyi bakacak; vasisi olduğu mirasçı reşit olunca, toprağı, pulluk ve ürün nakli için gerekli arabalar ve toprağın kaldıracabileceği makûl miktarda araç gereçle birlikte teslim edecektir.

6. Mirasçının (olası) evliliği aleyhine konuşulmayacak, evlilik küçümsenmeyecek, evlenecek olması halinde, bu durum, evlilik akdi gerçekleşmeden önce mirasçının tüm akrabalarına duyurulmuş olacaktır.

7. Kocasını öldüğü için dul kalan kadın kendisine evlilik nedeniyle düşen mirası gecikmeksizin ve zahmetsiz alacak, kocasının öldüğü gün kocasıyla birlikte sahip olduğu menkul ve gayrimenkul varlığı üzerinden (kraliyete) hiçbir ödeme yapmayacaktır. Dul kadın kocasının malikanesinde, kocasının ölümünü takiben kırk gün süreyle kalabilir. Mirastan kendisine düşen payı bu süre içinde almış olacaktır.

8. Dul kadın, şayet yeniden evlenmek istemiyorsa, evlenmeye zorlanmayacak; ama evlenmeye niyetlenirse bizim veya güvendiği lordunun veya varsa güvendiği bir başkasının onayını alacağına dair (bize) güvence verecektir.

9. Borçlunun yeterli menkulü olduğu sürece, borcu karşılığında arazisine veya kira gelirine tarafımızca veya icra memuru tarafından el konmayacak; asıl borçlu borcu ödeyebilecek durumda olduğu sürece verdiği teminat hacedilmeyecektir. Teminatlar, eğer asıl borçlu borcu ödeyebilecek durumda değilse devreye sokulacak, borcu veren bunun yeterli olmaması halinde borçlunun toprağına ve kira gelirine sahip olabilecektir.

10. Her kim Yahudilerden borç alır ve borcunu ödeyemeden ölürse ve mirasçısı reşit değilse, söz konusu meblağ üzerinden faiz tahakkuk ettirilmeyecektir.

Borç bize ait ise yukarıda ifade edildiği üzere, borçlunun sadece taşınabilir mülküne el konulacaktır.

11. Bir Yahudi'ye borçlu olan biri borcunu ödemediği takdirde, bu borç miras sahibi karısı tarafından ödenmeyecektir. Ölen kişi ardında reşit olmayan çocuklar bırakmışsa, sahip olduğu taşınmazların kira gelirleriyle önce çocuklarının ihtiyaçları karşılanacak; söz konusu borç, lordun payı hariç, buradan arta kalan miktarla ödenecektir. Bu, alacaklının Yahudi olmadığı durumlar için de geçerlidir.

12. Fiziksel varlığımızın kefalet ödemek suretiyle esaretten kurtarılması, en büyük oğlumuzun şövalyeliğe kabul töreni ve en büyük kızımızın ilk evliliği hariç, krallığımızda Genel Meclis onayı olmadıkça şövalyelerimizden askerlik hizmeti karşılığı vergi ya da katkı parası alınmayacak; söz konusu üç durum için sadece makul bir katkı payı talep edilecektir. Londra (şehri) için ödenen paylar da bu çerçevede değerlendirilmelidir.

13. Londra (şehri) karada ve denizde sahip olduğu tüm imtiyazlara sahip olmaya devam edecektir. Dahası, tüm kentlere, arazilere, çiftliklere ve limanlara da kendilerine has imtiyazlar bahşedilecektir.

14. Krallığımız Genel Meclisi'nin yukarıda anılan üç durum dışında, şövalyelerimizden askerlik hizmeti karşılığı alınacak olan verginin miktarını belirlemek üzere toplanması gerekirse, meclisin belirli bir gün ve yerde toplanabilmesi için en az kırk gün önceden tüm başpikoposlar, piskoposlar, manastır başrahipleri, kontlar ve büyük baronlar mühürlü mektubumuzla, yüksek mevki sahibi diğer eşhas, şeriflerimiz ve diğer görevlilerimiz aracılığıyla davet edileceklerdir. Söz konusu toplantının gerekçesi söz konusu çağrı mektuplarında açıklanacak; toplantı, çağrılanların hepsi gelmemiş olsa bile, katılanların görüş ve önerileri dikkate alınmak suretiyle gerçekleştirilecektir.

15. Bundan böyle kimseye oturduğu mülkü kullanma hakkına sahip olan kiracısından, fiziksel varlığını kefalet ödemek suretiyle kurtarma dışında, en büyük oğlunu şövalye yapmak ve en büyük kızını bir kez evlendirmek üzere ki, kendisine bu amaçla makul bir yardım yapılabilir, (parasal) yardım bahşetmeyeceğiz.

16. Hiç kimse şövalye ücreti ya da herhangi bir arazinin kirası karşılığında gereğinden fazla hizmet vermeye zorlanamaz.

17. Medeni hukuk davaları bizim mahkememizde değil, muayyen bir mahkemede görülecektir.

18. Writs of Novel Disseisin, Mort d'ancestor ve Darrein Presentment davalarına ilgili ülkelerin mahkemelerinde bakılacaktır. Şöyle ki, eğer biz ülkemiz toprakları dışındaysak, adli yargıdan sorumlu en üst düzey yargıcımız her ülkeye yılda dört kez yargıç gönderecek; bu yargıçlar her ülkenin bu iş için seçilmiş dört şövalyesiyle birlikte bir jüri oluşturacak, yargılamalar o ülkede belirli bir yer ve günde bu jüri tarafından yapılacaktır.

19. Davayla ilgili olarak belirlenen günde sonuç alınmazsa, söz konusu jüri sonuç alınca kadar o ülkede kalacaktır.

20. Özgür bir insan işlediği küçük bir suç için para cezasına çarptırılmayacak, cezası suçun büyüklüğüne göre belirlenecektir. Büyük suç işleyen biri, suçun vahameti (iğrençliği) oranında ve (mevcut) imkânları dikkate alınmak suretiyle büyük para cezasına çarptırılacaktır; tüccar veya esnaf da malları (imkânları) gözetilerek para cezasına çarptırılabilir. Merhametimize mazhar olmuş biri de yol parası hariç, aynı şekilde para cezasına çarptırılabilir. Söz konusu para cezaları, çevredeki dürüst insanlar (samık lehine) aksi yönde yeminli ifade vermedikçe affedilmeyecektir.

21. Kontlarla baronlar, suçun vahametine bağlı olarak, sadece kendileriyle eş düzeydeki insanlar tarafından para cezasına çarptırılabilir.

22. Bir din adamı, ikametgâhı veya sahip olduğu herhangi bir mülk nedeniyle para cezasına çarptırılmaz; işlediği herhangi bir suçun vahametine göre ve bir din adamı olarak değeri gözetilmek suretiyle para cezasına çarptırılabilir.

23. Bir kasaba veya kasabalının yaptığı köprüler veya başka yatırımlar, haklı bir nedenle zorunlu olmadıkça haczedilemez.

24. Hiçbir şerif, polis memuru, sorgu yargıcı veya icra memurumuz Taç'tan davacı olamaz.

25. Tüm ilçeler, hundred'lar, wapentake'ler ve trething'ler, kraliyete ait araziler dışında, eski kira bedellerini aynen koruyacak, kira artışı yapmayacaklardır.

26. Ölen birinin bize olan borcunun, şeriflerimiz veya icra memurlarımız tarafından tevsik edilmesi kaydıyla, ölen kişinin mal varlığı itibariyle borçlu hanesine yazılması yasaldır. Söz konusu mal varlığı, borç ödeninceye kadar hukukçuların gözetiminde olduğu gibi korunacak; vasiyet, bu borcun tahsilini takiben kalan mal varlığı üzerinden gerçekleştirilecektir.

27. Şayet özgür bir insan vasiyetname bırakmadan ölecek olursa, mal varlığı kilise gözetiminde ve borçları dikkate alınmak suretiyle, en yakınları ve dostları tarafından paylaşılacaktır.

28. Hiçbir polis veya icra memurumuz, mal sahibinin ödemeyi erteleme yönünde iyi niyetli bir tutum içinde değilse, kimsenin hububatını veya herhangi bir malını parasını ödemeksizin alamaz.

29. Hiçbir polis memuru, bu işi bizzat kendisi yapmayacak veya becerikli bir diğer adama yatırmayacaksa ki, şu veya bu nedenle yapamayabilir, kale koruculuğu ücretini ödemediği için bir şövalyeyi tutuklayamayacaktır. Şayet (kendisi) tarafımızca askere alınacak olursa, komutamızda olduğu sürece kale koruculuğundan azat edilmiş sayılacaktır.

30. Hiçbir polis veya icra memurumuz veya bir diğer memur kendi ihtiyacı için özgür bir insanın arabasını veya atını sahibinin onayı olmaksızın almayacaktır.

31. Ne biz, ne de icra memurları kendi kullanımımız için veya bir başka nedenle, başkasına ait keresteyi sahibinin onayı olmaksızın almayacağız.

32. Ağır suç nedeniyle hüküm giyenlerin topraklarına tarafımızca, sadece bir yıl ve bir gün süreyle el konacak; bu süre sonunda toprak, ücret karşılığında lorda devredilecektir.

33. Şimdilik, tüm dalyanlar deniz kıyısında değil, Thames ile Medway ve İngiltere'nin tüm diğer nehirleri üzerine inşa edilecektir.

34. Proceipe adı verilen ve özgür bir insanın davayı kaybetmesine yol açabilecek ileriye dönük mahkeme ilamları, bundan böyle kimseye verilmeyecektir.

35. Ülkemizin her yerinde şarap ve ale için tek bir ölçü, hububat için de tek bir ölçü, yani Londra quarter¹¹⁵'ı kullanılacaktır. Boyalı bez, diyelim kızıl kahverengi bez için iki arşına tekabül eden ölçü kullanılacak, yani ağırlık kadar uzunluk ölçüleri de kullanılacaktır.

36. Bundan böyle yaşama veya bedene dair engizisyon ilamı için hiçbir ücret verilmeyecek ve alınmayacak; bu ilam, inkâr edilmeksizin, ücretsiz bahşedilecektir.

37. Eğer biri bizim desteğimizle derebeylik arazisi üstünde tasarruf hakkına sahipse veya birkaç tür gayrimenkulü varsa ve bir diğer şövalyenin arazisine de bakıyorsa, söz konusu şövalyenin şövalyelik hizmet bedenlinin buradan tahsil ediliyor olması durumu hariç, mirasçısı veya arazisi himayemiz altında olmayacaktır.

38. Bundan böyle hiçbir icra memuru inandırıcı bir tanık olmaksızın herhangi birini dava edemeyecektir.

39. Hiç kimse, önce kraliyet yasaları veya lordunun adil yargısına muhatap olmadan tutuklanmayacak, hapse atılmayacak, malına el konmayacak, suçlu ilan edilmeyecek, sürgüne gönderilmeyecek veya herhangi bir başka biçimde helak edilmeyecektir.

40. Hak ve adalet kimseden esirgenmeyecek, adalet geciktirilmeyecektir.

41. Tüm tüccarlar ticaret yapmak üzere kara veya deniz yoluyla, güvenli bir şekilde İngiltere dışına çıkabilir, İngiltere'ye girebilir, İngiltere'de vakit geçirebilir veya İngiltere'den transit geçiş yapabilir ve savaş hali veya bizimle savaşan bir ülkenin tüccarı olmadığı sürece, vergilerden muaf olarak yerleşik gelenekler uyarınca alışveriş yapabilir. Bizimle savaşan ülkenin savaş başladığında ülkemizde bulunan tüccarı, İngiltere'nin o ülkedeki tüccarına nasıl muamele edildiği tam olarak öğrenilinceye kadar gözaltına alınıp, can ve mal güvenlikleri sağlanacak; tüccarlarımızın söz konusu ülkede kötü muamele görmediği anlaşılırsa, onlar da ülkemizde kötü muamele görmeyecek, güvende olacaklardır.

42. Gelecek dönemlerde herkes, bize olan bağlılığını koruması şartıyla, kara veya su yoluyla ve güvenli bir biçimde yurtdışına gidip gelebilecek; bu durum, savaş hali, ülke çıkarlarının söz konusu olduğu kısa süreler, mahkûmlar ve suçlular ve

bizimle savaşan ülkenin yurttaşları dışında, herkes için serbest/yasal olacaktır. Tüccarlarla ilgili durum yukarıda açıklanmıştır.

43. Eğer bir kimse mahlül sahibiyse ve bu, tıpkı Wallingford, Nottingham, Boulogne, Lancaster ve elimizdeki diğerleri gibi bir baronluksa ve mahlul sahibi bu kişi ölürsa, vârisi bize “huzur hakkı” mahiyetinde hiçbir şey ödemeyeceği gibi, barona verdiği hizmetin ötesinde bir hizmette de bulunmayacak ve biz söz konusu mahlule baronun sahip çıktığı gibi sahip çıkacağız.

44. Ormancı olmayanlar, ormanla ilgili hukuki davalara bakan mahkemelerimize, bundan böyle, sadece çağırılırlarsa veya (kendisiyle ilgili) teminat, kefaret gibi bir durum söz konusuysa katılacaklardır.

45. Krallığın yasalarını bilmeyen ve bu yasalara tam anlamıyla uyacağı kanısında olmadığımız kişileri yargıç, vali, şerif veya icra memuru olarak atamayacağız.

46. İngiltere krallarıyla sözleşme yapmak suretiyle veya sahip olageldikleri imtiyazla manastır kurmuş olan tüm baronlarımız, bu manastırları boşken kullanabileceklerdir.

47. Bizim dönemimizde orman haline getirilmiş olan topraklar, bundan böyle ağaçlandırılmayacak; bizim dönemimizde çit çevrilerek korumaya alınmış olan su havzaları, bundan böyle çitle çevrilmeyecektir.

48. Bundan böyle eyaletlerdeki ormanlar, ormancılar, avlaklar ve avlak bakıcılar, şerifler ve şeriflerin altında görev yapan memurlar, su havzaları ve su havzası bakıcıları itibariyle kötü alışkanlıklar/uygulamalar (gelenekler), o eyaletin güvenilir insanları tarafından seçilen on iki yeminli şövalye tarafından behemehal tespit edilecek ve bunu takip eden kırk gün içinde, bir daha eski haline dönmeyecek şekilde yürürlükten kaldırılacaktır ve durum bize, biz yurtdışındaysak yargı makamına bildirilecektir.

49. Bize İngiliz yurttaşlarımız tarafından teslim edilmiş olan tüm rehinelere sözleşmelerini, bize sadakatle hizmet etmelerini sağlamak ve barışı korumak için feshedeceğiz.

50. Gerard de Atheyes'in yetki alanındaki bölgeden akrabalarını çıkartacağız ki, bundan böyle İngiltere'de böyle bir bölge kalmasın. Aynı şekilde, Engeldard de Cygony, Andrew, Peter ve Gyon'u Chancery'deki görevlerinden alacak; Gyon de Cygony, Geoffrey de Martyn ile erkek kardeşlerini, Philip Mark ile erkek kardeşi ve kuzeni Geoffrey'i beraberindekilerle birlikte işten uzaklaştıracacağız.

51. Ülkemize, tebaamızı taciz etmek üzere, atlı ve silahlı giriş yapmış olan tüm yabancı kökenli şövalyeleri, okçuları, kiralık askerleri ve kölelerini, barış tesis edilir edilmez krallığımızdan kovacağız.

52. Eğer bir kimse, kendisiyle yasal olarak aynı hak ve imtiyazlara sahip olanlar tarafından toprağından, şatosundan, özgürlüğünden ve haklarından tarafımızca yargılanmaksızın mahrum edilmişse, bu durum derhal düzeltilecek; şayet söz konusu şahsın aklını kurcalayan bir şey kalmışsa veya bir itirazı varsa, konu, bundan böyle "yirmi beşler" olarak anılacak olan yirmi beş baron tarafından çözüme kavuşturulacaktır. Babamız Kral Henry veya kardeşimiz Kral Richard döneminde aynı biçimde haksızlığa uğramış olanların durumunu düzeltmek de bize düşer. Kendimize bu konudaki dilekçeleri incelemek ve soruşturma yapmak üzere haçlı seferine çıkmadan önce haçlı askerlerine tanıdığımız kadar süre tanıyor; eğer haçlı seferine çıkmışsak döner dönmez, çıkmamışsak behemehal adaleti yerine getireceğimizi bildiriyoruz.

53. Adli tedbirler almak; babamız Henry ve kardeşimiz Richard döneminde orman vasfını kaybeden toprakları ağaçlandırmak veya mevcut ormanlara ağaç dikme işlemini durdurmak; vesayetimize tevdi ettikleri kiralık arazilerin bakımıyla ilgili hususları düzene koymak; lordlar üzerinde hak iddia ettiği için tarafımıza ödenmeyen manastır ücretleri sorununu çözmek için, kendimize yukarıda anılan (aynı) süreyi tanıyoruz. Tüm bu sorunları, eğer haçlı seferine çıkarsak döner dönmez, çıkmazsak behemehal, adil bir biçimde çözümleyeceğiz.

54. Bir kadın, kocası hariç, hiçbir erkeğin ölümü nedeniyle davacı olamaz.

55. Tarafımızca uygulanan tüm haksız ve yasadışı para cezaları ile dava kaybedenlere ülke yasalarına uygun olmayan bir biçimde haksız yere verilen para cezaları kaldırılacak veya yukarıda değinilen "yirmi beşlik"lerin veya bunların

önemli bir kısmının kararına bırakılacaktır. Bu amaçla yapılacak toplantıya, eğer katılabilirse, Canterbury Başpiskoposu Stephen ile onun uygun buldukları çağrılacak; katılamazsa toplantı onsuz yapılacak; ama söz konusu yirmi beş baronun bir veya birden fazlası görülecek olan davada davacı konumundaysa bunlar devre dışı kalacaktır, dava yeminli olarak diğerlerince görülecektir.

56. Şayet Galliler, yasal olarak aynı hak ve imtiyazlara sahip olanlar tarafından yargılamaksızın İngiltere ve Galler'de mallarına el koymak suretiyle tarafımızca mülksüzleştirmiş ve imtiyazlarından mahrum edilmişlerse, bu durum derhal düzeltilecektir. Doğabilecek anlaşmazlıklar Marches'de mukim ve yasal olarak aynı hak ve imtiyazlara sahip olanlarca, söz konusu mülk İngiltere'de ise İngiltere yasaları uyarınca, Galler'de ise onların yasaları uyarınca karara bağlanacaktır. Aynı durum tebaamızın Galler'deki benzer davaları için de söz konusudur.

57. Şayet Galliler, yasal olarak aynı hak ve imtiyazlara sahip olanlar tarafından yargılamaksızın İngiltere ve Galler'de mallarına el koymak suretiyle babamız Kral Henry ve kardeşimiz Kral Richard tarafından mülksüzleştirmiş, imtiyazlarından mahrum edilmişse ve söz konusu mallar şayet bizim veya başkalarının elindeyse, bu durumu düzeltmek de bize düşer. Kendimize, bu konudaki dilekçeleri incelemek ve soruşturma yapmak üzere, haçlı seferine çıkmadan önce haçlı askerlerine tanıdığımız kadar süre tanıyor; eğer haçlı seferine çıkmışsak döner dönmez, çıkmamışsak behemehal adaleti yerine getireceğimizi bildiriyoruz.

58. Llewelin'in oğlunu ve tüm Galli rehineleri behemehal azat edecek; barışı sürdürme amacıyla bizlere verdikleri taahhütleri yok sayacağız.

59. İskoçya Kralı Alexander ile kız kardeşleri ve rehinelerin iadesi ve kendi hak ve imtiyazlarının İngiltere baronlarına bahşedildiği biçimde ele alınması için, İskoçya'nın müteveffa kralı William'ın bize verdiği imtiyazlara ters düşmemesi halinde, anlaşma yapacağız. Bu konuda karar, yasal olarak kendisiyle aynı hak ve imtiyazlara sahip olanlar tarafından bizim mahkemelerimizce verilecektir.

60. Krallığımızda geçerli kılmak üzere bahsettiğimiz yukarıdaki imtiyazlar, gözetilmek ve yerine getirilmek üzere sadece bize değil, meslekten olmayan tüm din adamları dahil, tebaamıza aittir.

61. Krallığımızın ıslahı, baronlarımızla aramızdaki geçimsizliğin en iyi şekilde giderilmesi ve bunun sağlayacağı güven ve istikrar ortamından tebaamızın ılelebet yararlanabilmesi için, Tanrı'nın rızasıyla, aşağıdaki güvenceleri bahşediyoruz: Krallığımız baronları kendi aralarından uygun gördükleri yirmi beş kişi seçecek ve bu yirmi beş baron, işbu ferman uyarınca barışı sürdürmek ve korumak üzere, tüm güçleriyle kendilerine bahşedilen imtiyazlara riayet edecek ve herkes tarafından riayet edilmesini sağlayacaklardır; bir diğer ifadeyle, eğer biz veya yargıçlarımız veya icra memurlarımız veya diğer memurlarımız veya emrimizdeki herhangi bir kimse, herhangi bir durumda (bu bağlamda) ihmalkâr davranır veya işbu güvenlik ve barış kararlarının herhangi birini ihlal eder ve bu durum söz konusu yirmi beş barondan dördü tarafından tespit edilirse, (şövalyeler) bize gelmek veya yurtdışında bulunuyorsak başyargıcımıza gitmek suretiyle durumu bildirecek ve behemehal düzeltilmesini talep edeceklerdir. Bu durum kırk gün içinde tarafımızca düzeltilmezse, söz konusu dört baron, vakayı diğer yirmi bir barona götürecektir ve "yirmi beşler", tüm ülkeyi de arkalarına alarak, mağduriyet ortadan kalkıncaya dek bize, kraliçeye ve çocuklarına ve halkımıza zarar vermemek kaydıyla, gerekiyorsa kalelerimizi, topraklarımızı ve mülkümüzü elimizden almak suretiyle bize, baskı dahil, ellerinden geleni yapacaklar; durum düzeltildikten sonra bize karşı yine eskisi gibi davranacaklardır. Her kim söz konusu yirmi beş barona itaat yemini etmek ister ve onlarla birlikte hareket edip kendi gücü oranında hizmet ederse, bunu yapmakta serbesttir ve engellenmeyecektir.

62. "Yirmi beşler"e katılmak üzere yemin etmek istemeyen tebaamız mensuplarının (söz konusu) ant içmelerini sağlamak üzere yasa çıkaracağız. Yirmi beş barondan biri ölür veya yurtdışına çıkar veya bize karşı söz konusu sorumluluklarını yerine getiremeyecek olursa, "yirmi beşler" onun yerine yeni birini seçerek ant içmesi sağlayacaktır. "Yirmi beşler" yerine getirmekle yükümlü oldukları işleri görüşmek üzere toplandıklarında kendi aralarında anlaşmazlığa düşerlerse ve bazıları çağırıldıkları halde toplantıya katılmaz veya katılamazsa, toplantıya

katılanların verdiği karar, hepsi katılmışçasına sağlam ve geçerli addedilecektir. “Yirmi beşler”e bahşedilen ödün ve imtiyazları azaltmak veya geri almak anlamına gelebilecek herhangi bir başka şeye (yönteme) bizzat veya bir başkası aracılığıyla tevessül edilmeyecek; böyle bir şeye tevessül edilmişse onu yok sayıp ondan yararlanmayacağız. Tabiyetimizdeki din adamlarıyla anlaşmazlığa düştüğümüz ilk günden itibaren aramızda gelişen husumet, kin ve garezi tümüyle affediyor; saltanatımızın on altıncı yılının Paskalya gününden barış ve huzuru tesis ettiğimiz bugüne kadar vuku bulan tüm ihlaller için din adamlarını bağışlıyor; bunu teyiden, Canterbury Başpiskoposu Stephen Efendimiz, Dublin Başpiskoposu Lord Henry ve önceden adı geçen piskoposlarımız ile Master Pandulph’a güvence vermek üzere hazırlanan icazet mektupları sunuyoruz.

63. Binaenaleyh, vasiyetimiz ve buyruğumuz, İngiliz Kilisesi’nin özgür olması, bizlerin ve tebaamızın her yerde ve her konuda yukarıda anılan tüm hak ve imtiyazlara barış içinde, tam anlamıyla, ilelebet sahip olmasıdır. Baronlarımız gibi bizler de işbu Ferman’da anılan hususlara art niyet beslemeksizin, iyi niyetle riayet edeceğimize yemin ettik.

Saltanatımızın 17. yılında, Haziran’ın 15. gününde, Windsor ve Stains arasında Runingmede adlı çayır, yukarıda anılan ve diğer pek çok tanığın huzurunda tevdi edildi.¹¹¹

¹¹¹ <http://www.kerimusta.com/magna-carta-buyuk-ferman-nedir/> (Erişim Tarihi: 17.03.2014)